

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

навчально-науковий інститут публічного управління та
адміністрування

кафедра публічного управління та адміністрування

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри публічного
управління та адміністрування
_____ О.Н. Євтушенко
“ _____ ” _____ 2024 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

на тему: **РЕАЛІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Керівник: Доктор наук з державного управління,
професор
Ємельянов Володимир Михайлович

Рецензент: Старший викладач
Верба Світлана Миколаївна

Виконав: студент VI курсу групи 636 МЗ
Мицик Сергій Васильович

Спеціальності: 281 «Публічне управління та адміністрування»

ОПП: «Державна служба»

Миколаїв – 2024 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	8
1.1. Поняття та сутність культурної політики держави.....	8
1.2. Функції культурної політики у період війни.....	16
Висновки до першого розділу.....	27
РОЗДІЛ 2 НОРМАТИЧНО-ПРАВОВА БАЗА ТА ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	28
2.1. Аналіз основних законодавчих актів, що регулюють культурну політику України в умовах воєнного стану.....	28
2.2. Роль державних і недержавних інституцій у реалізації культурної політики.....	49
2.3. Культурна дипломатія як інструмент міжнародної підтримки України.....	62
Висновки до другого розділу.....	76
РОЗДІЛ 3 РЕАЛІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ....	78
3.1. Захист культурної спадщини та підтримка культурних ініціатив під час війни.....	78
3.2. Рекомендації для покращення культурної політики та підтримки культурної ідентичності в умовах воєнного стану.....	93
Висновки до третього розділу.....	96
ВИСНОВКИ.....	98
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	102

ВСТУП

Актуальність теми. Культурна політика є важливим інструментом формування національної ідентичності, зміцнення суспільної єдності та протидії зовнішнім загрозам. В умовах воєнного стану її значення набуває особливої актуальності, оскільки культура стає не лише способом збереження національної спадщини, а й потужним чинником мобілізації суспільства, підтримки морального духу та поширення правди про події війни на міжнародному рівні. Україна, яка тривалий час перебуває у стані повномасштабної війни, стикається з викликами, пов'язаними із захистом своєї культурної спадщини від знищення, протидією інформаційній агресії та підтримкою культурних ініціатив навіть у надзвичайних умовах. У часи війни культура стає символом незламності, об'єднуючи людей різних соціальних, регіональних та етнічних груп довкола спільних цінностей. Вона виконує роль моральної підтримки, сприяє створенню образу сильного та згуртованого народу, який протистоїть агресору. Крім того, культурна політика стає інструментом протидії інформаційній війні, яку веде агресор, зокрема через пропаганду та намагання знищити або привласнити культурні здобутки українського народу. Збереження культурної спадщини, підтримка митців, популяризація української культури у світі – усе це є важливими елементами, які зміцнюють національну єдність, формують міжнародний імідж України та сприяють отриманню зовнішньої підтримки.

Сучасна ситуація в Україні внаслідок повномасштабної агресії російської федерації характеризується численними викликами для культурної сфери. Ворог цілеспрямовано знищує українські культурні об'єкти, включаючи музеї, театри, бібліотеки, історичні пам'ятки та релігійні споруди, які є невід'ємною частиною національної спадщини. Агресор намагається не лише завдати матеріальної шкоди, а й стерти культурну ідентичність українського народу. Зокрема, окуповані території стають ареною для незаконного вивезення

культурних цінностей, фальсифікації історії та примусової русифікації. У таких умовах культурна політика України має базуватися на поєднанні збереження традиційної спадщини та адаптації до сучасних викликів, включаючи збереження та відновлення зруйнованих об'єктів, розвиток системи цифровізації культурної спадщини, культурну дипломатію та міжнародну підтримку у сфері захисту культурних цінностей. Водночас досвід інших країн, які пережили військові конфлікти, може стати цінним орієнтиром у формуванні стратегій відновлення та розвитку культури.

Таким чином, актуальність дослідження реалізації культурної політики України в умовах воєнного стану зумовлена необхідністю розробки ефективних механізмів збереження та популяризації культурних цінностей, забезпечення культурної єдності нації та посилення міжнародної підтримки України через культурну дипломатію. У сучасних умовах війни культура виступає не лише символом опору, а й важливим ресурсом для відновлення суспільства після завершення конфлікту, підкреслюючи нагальну необхідність створення ефективних механізмів реалізації культурної політики, орієнтованої як на внутрішню консолідацію, так і на міжнародну підтримку.

Науковим та теоретико-методологічним підґрунтям дослідження стали роботи наступних вітчизняних та зарубіжних науковців: О. Бородін, О. Валецький, Д. Веденєв, С. Гололобов, О. Гриценко, А. Дегтяр, В. Добровольська, А. Едгар, М. Еплл, В. Ємельянов, І. Жеребятнікова, С. Здіорук, П. Зерка, Н. Іванова, Т. Кара-Васильєва, О. Копієвська, О. Кравченко, В. Купрійчук, Ю. Левченко, І. Маслікова, М. Охріменко, Ю. Потоцька, О. Просяник, Х. Семерин, М. Стріха, Т. Філіна, В. Черба, М. Шкурко, В. Шостак та ін.

Отже, наукові дослідження, присвячені вивченню реалізації культурної політики України в умовах воєнного стану, залишаються одним із ключових напрямів для вітчизняних та зарубіжних науковців. Проте, вивчення специфіки формування та впровадження культурної політики в умовах війни, із врахуванням міжнародного досвіду та сучасних викликів, є важливим та

актуальним завданням.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану реалізації культурної політики України в умовах воєнного стану, виявлення основних викликів та загроз у цій сфері, а також розробка рекомендацій щодо збереження національної культурної спадщини, підтримки культурних ініціатив та посилення ролі культури у зміцненні національної ідентичності та єдності українського суспільства.

Відповідно до мети дослідження визначено наступні **завдання**:

- визначити поняття та сутність культурної політики держави;
- розглянути функції культурної політики у період війни;
- проаналізувати основні законодавчі акти, що регулюють культурну політику України в умовах воєнного стану;
- дослідити роль державних і недержавних інституцій у реалізації культурної політики;
- охарактеризувати культурну дипломатію як інструмент міжнародної підтримки України;
- обґрунтувати принцип захисту культурної спадщини та підтримки культурних ініціатив під час війни
- розробити рекомендації для покращення культурної політики та підтримки культурної ідентичності в умовах воєнного стану.

Об'єктом дослідження є культурна політика України в умовах війни.

Предметом дослідження є методи, інструменти та результати реалізації культурної політики в умовах військового стану.

Методи дослідження. Дослідження базується на загальнонаукових та емпіричних методах дослідження, а саме: аналіз документів, законодавчих актів, офіційних звітів і статистичних даних, обробка отриманих даних, інтерв'ю з експертами в сфері культури та представниками культурних інституцій. Важливими є методи узагальнення, моделювання У роботі також використовуються методи якісного і кількісного аналізу для оцінки ефективності культурної політики та її впливу на суспільство.

Наукова новизна дослідження полягає в уточненні концептуальних підходів до реалізації культурної політики в умовах воєнного стану, з урахуванням сучасних викликів та загроз, що постали перед Україною та у систематизації основних механізмів захисту культурної спадщини, адаптованих до реалій війни. Вдалося вперше:

- проаналізувати вплив культурних ініціатив на консолідацію українського суспільства та формування позитивного міжнародного іміджу України під час війни;
- визначити роль цифрових технологій у збереженні та популяризації культурної спадщини в умовах воєнного стану;
- розробити рекомендації щодо вдосконалення реалізації культурної політики України;
- виокремити ключові аспекти культурної дипломатії як інструменту посилення міжнародної підтримки України в умовах воєнного конфлікту.

Теоретична значущість дослідження полягає у розширенні наукової бази вивчення культурної політики в умовах воєнного стану. Дослідження сприяє поглибленню розуміння ролі культури у формуванні національної ідентичності, консолідації суспільства та протидії зовнішнім загрозам, вдосконалює підходи до аналізу механізмів реалізації культурної політики в умовах воєнного стану, враховуючи сучасні виклики та загрози, що постають перед Україною. Отримані результати можуть забезпечити теоретичну основу для розробки стратегій управління культурною сферою як на державному, так і на міжнародному рівнях, роблячи внесок у розвиток культурології, соціології, публічного управління та кризового менеджменту.

Практична значущість дослідження. Результати дослідження можуть бути використані для розробки стратегій і рекомендацій, спрямованих на покращення культурної політики в умовах військового стану, а також для підтримки культурних інституцій і збереження культурної спадщини України.

Апробація результатів дослідження.

Результати роботи оприлюднено на XXVII Всеукраїнській науково-

практичній конференції «Могилянські читання – 2024: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» (Миколаїв, 2024 р.).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, семи підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел у кількості 94 найменування. Загальний обсяг роботи становить 113 сторінок, з них основного тексту 95 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

1.1. Поняття та сутність культурної політики держави

Одним із ключових завдань у процесі розбудови незалежної України стало формування нової культурної ідентичності. Вирішальну роль у цьому відіграє культурна політика, адже саме культура, за умови її повноцінної підтримки з боку держави, сприяє розвитку творчого потенціалу, інтелекту та духовності особистості, що стає основою для виведення суспільства на якісно новий рівень цивілізаційного розвитку [23].

Культурна політика держави є одним із ключових механізмів формування національної ідентичності, забезпечення культурної спадкоємності та створення сприятливих умов для розвитку суспільства. Вона виступає комплексом цілеспрямованих дій, що охоплюють формування, впровадження та контроль за реалізацією культурних стратегій на національному, регіональному та локальному рівнях.

Сутність культурної політики полягає у визначенні пріоритетів у сфері культури, підтримці творчих ініціатив, збереженні культурної спадщини, а також у формуванні сприятливих умов для культурного обміну та інтеграції у глобальний культурний простір. Її успішність значною мірою залежить від гармонійного поєднання традиційних цінностей з інноваційними підходами, врахування специфіки соціально-економічних умов та викликів, з якими стикається держава.

Культурна політика розглядається як поєднання ідеологічних засад і практичних дій, спрямованих на регулювання розвитку духовно-ціннісних аспектів суспільного життя. Вона є системою науково обґрунтованих заходів,

які забезпечують комплексну соціокультурну модернізацію суспільства, впровадження структурних реформ у культурних інституціях та утвердження нових принципів взаємодії держави і громадськості в соціокультурній сфері [20, с. 17].

Спрямованість культурної політики на розвиток культурного різноманіття передбачає підтримку творчих ініціатив, заохочення соціальної активності та налагодження взаємовигідного діалогу між державою і громадськістю у сфері культури. Такий підхід включає децентралізацію управління культурними процесами, уникнення стандартизації у створенні та споживанні культурного продукту, а також створення умов для взаємного збагачення різних культурних напрямів і традицій [90, с. 123].

Культурна політика включає в себе заходи, спрямовані на розвиток культури на місцевому, регіональному або міжнародному рівнях. Вона може бути зосереджена як на самій культурі, так і на впливі на окремих осіб, групи або суспільство загалом, що стосується створення, виробництва, поширення та доступу до культурних активностей, товарів і послуг. Суб'єктами культурної політики виступають держава, міжнародні організації, політичні партії, громадські об'єднання та рухи. Основне завдання культурної політики – задовольняти культурні потреби населення, сприяти культурному розвитку, забезпечувати єдність національного культурного простору та підтримувати культурний прогрес суспільства [23].

Культурна політика охоплює широкий спектр напрямів діяльності, спрямованих на збереження, розвиток та популяризацію культури як основи національної ідентичності та соціального прогресу. Її реалізація передбачає створення умов для всебічного розвитку культурної сфери, яка включає в себе не лише творчість та мистецтво, а й діяльність установ, що займаються збереженням і поширенням культурних здобутків.

Культура як окрема галузь соціально-культурного розвитку об'єднує численні державні та громадські органи, підприємства, установи, організації й заклади. Сюди входять театральне, музичне, хореографічне, образотворче,

декоративно-прикладне, естрадне і циркове мистецтво; діяльність концертних організацій, музеїв, бібліотек, будинків культури, кінематографії, телебачення і радіомовлення; видавнича справа, поліграфія та книжкова торгівля.

Управління культурною сферою включає організацію створення, розповсюдження та популяризації творів літератури й мистецтва, пропаганду досягнень культури, збереження та використання культурних цінностей, а також охорону пам'яток культури і творів мистецтва. Важливою складовою є також підвищення культурного рівня населення та ефективне керівництво підприємствами й установами, що забезпечують розвиток і функціонування культурного середовища.

Державне управління у сфері культурної політики становить вагомий елемент соціального розвитку кожної країни. Культура виконує важливу функцію у формуванні національної ідентичності, збереженні культурно-історичної спадщини, сприяє економічному зростанню та забезпечує соціальну єдність.

У Законі України «Про культуру» подано визначення ключових понять, пов'язаних із регулюванням культурної сфери. Згідно з ним, культура розглядається як сукупність матеріальних і духовних досягнень конкретної спільноти (етносу чи нації), які накопичувалися, зберігалися та збагачувалися протягом тривалого часу. Вона передається з покоління в покоління, охоплює різноманітні види мистецтва, культурну спадщину, цінності, науку, освіту і відображає рівень суспільного розвитку [51].

Культурна політика являє собою комплекс дій, практик та організаційних заходів, які держава здійснює для збереження, підтримки та розвитку національної культури, регіональних і етнічних традицій, історико-культурної спадщини, професійного мистецтва, культурних інституцій, мови, засобів масової інформації, спорту, культурної освіти, дозвілля та аматорського мистецтва. Поняття культурної політики відображає реалізацію державних інтересів у сфері культури, що є ключовим чинником виховання, самопізнання та становлення індивіда або групи людей як свідомих громадян

країни [16, с. 5].

Державна політика у сфері культури — це, з одного боку, цілеспрямована діяльність держави, спрямована на розвиток культурної сфери, а з іншого — важливий елемент загальної політичної діяльності, що стосується культурного життя суспільства [19, с. 28].

Як зазначає, С. М. Гололобов, державна політика у сфері культури передбачає діяльність, спрямовану на забезпечення культурних прав кожної особи, врахування культурного аспекту в усіх соціально-економічних і технічних проєктах, а також збереження та розвиток культурної самобутності. Вона сприяє участі громадян у культурному житті суспільства та підтримує культурні обміни, збагачуючи національну ідентичність [13, с. 120].

Державна політика у сфері культури охоплює нормативно-правову, регуляторну (адміністративну, економічну, фінансову) та публічну діяльність державних органів і місцевого самоврядування, яка спрямована на задоволення культурних потреб населення відповідно до ключових напрямів суспільного розвитку [51].

Відповідно до Закону України «Про культуру» основні завдання державної культурної політики полягають у наступному:

- забезпечення охорони, збереження та популяризації культурної спадщини, національно-культурних традицій, захисту національної культури та мови на міжнародному рівні;
- створення умов для доступу до культурних цінностей та залучення різних верств населення, особливо молоді, до соціально-культурної творчості;
- інтеграція культурних традицій у сфери освіти, праці, управління, соціальних відносин, побуту та дозвілля;
- підтримка професійної та аматорської творчості, впровадження інновацій у культурну сферу;
- протидія надмірній комерціалізації культури та забезпечення збалансованого соціально-економічного і соціально-культурного розвитку;

- стимулювання розвитку національної та регіональної інфраструктури, що сприяє соціально-культурній діяльності;

- формування системи підготовки фахівців, які зможуть ефективно працювати у соціокультурній сфері, враховуючи специфіку сучасних процесів;

- модернізація органів управління культурною сферою, вдосконалення системи планування, фінансування та прогнозування відповідно до вимог соціального, технічного і духовного прогресу [51].

Таким чином, державна культурна політика забезпечує комплексний підхід до розвитку культури як основи національної ідентичності та прогресу суспільства.

До основних цілей державної культурної політики, визначених Законом України «Про культуру», належать:

- створення нової ціннісної системи, яка гармонійно поєднує національні та історичні традиції із сучасними завданнями соціокультурного оновлення;

- сприяння розвитку суспільства через формування нових способів самовизначення та самореалізації населення;

- підтримка духовного зростання суспільства, що є важливим аспектом гармонійного розвитку кожної особистості;

- залучення громадян до знань і пробудження інтересу до багатого різноманіття культурних досягнень світу;

- формування демократичного мислення та світогляду, заснованого на принципах толерантності й плюралізму [51].

Зазначені завдання підкреслюють стратегічний характер культурної політики як інструменту, що сприяє суспільному розвитку, національній консолідації та інтеграції в глобальний культурний простір.

Як зазначалося вище, культура тісно пов'язана з національною культурною спадщиною, яка перебуває під охороною закону. Тому держава зобов'язана забезпечувати збереження історичних пам'яток та інших об'єктів культурної цінності, а також вживати заходів для повернення в Україну

культурних надбань, що знаходяться за кордоном. До культурних цінностей відносять як матеріальні об'єкти (музеї, бібліотеки, будинки культури, культурні установи та організації), так і духовні, що мають художню, історичну, етнографічну чи наукову цінність. Культурна сфера охоплює театральне, музичне, хореографічне, образотворче, декоративно-прикладне, естрадне та циркове мистецтво, кінематографію, книговидавництво та інші напрями.

Культурна політика України орієнтована на збереження, розвиток та популяризацію національного культурного надбання, активну підтримку мистецьких ініціатив, а також створення умов для доступу громадян до культурних цінностей і благ. Вона реалізується через систему законодавчих актів, які регулюють діяльність у сфері культури, а також завдяки роботі інституцій, що забезпечують правові, організаційні та фінансові механізми для розвитку культурного середовища. Важливими напрямами є збереження культурної спадщини, підтримка творчих проєктів, розвиток міжнародного культурного співробітництва, впровадження інновацій у сфері культури, а також сприяння культурному розвитку регіонів та доступності культурних заходів для всіх соціальних груп [24, с. 18].

Варто зазначити, що важливими організаціями, установами та закладами, що спеціалізуються на збереженні, розвитку, популяризації та підтримці культурних цінностей, національних традицій, мистецтва та творчості є культурні інституції. Вони відіграють фундаментальну роль у формуванні та підтримці культурного середовища суспільства, сприяючи розвитку індивідуального та колективного творчого потенціалу, підвищенню рівня освіти та збереженню культурного різноманіття. Водночас, культурні інституції виступають важливими комунікаційними майданчиками для взаємодії між різними культурами, забезпечуючи можливість для діалогу між поколіннями та соціальними групами. Їхня діяльність включає організацію культурно-просвітницьких заходів, виставок, фестивалів, освітніх програм, а також підтримку інноваційних проєктів у сфері культури. Завдяки цим

зусиллям культурні інституції не лише зберігають спадщину минулого, а й активно формують сучасний культурний ландшафт [17].

Культурні інституції охоплюють різноманітні організації, які забезпечують збереження, розвиток та популяризацію культурної спадщини, сприяють освіті, творчості й соціальній інтеграції. Серед них варто виділити:

- музеї, основними функціями яких є збереження і демонстрація артефактів, які мають історичну, художню та культурну цінність, проведення науково-дослідницької діяльності, присвяченої вивченню культурної спадщини, організація виставок та просвітницьких програм;

- бібліотеки, які забезпечують доступ до широкого спектра інформаційних ресурсів — книг, періодики, цифрових носіїв, проводять освітні програми, організовують культурні заходи, сприяють поширенню знань і популяризації читання;

- театри та концертні зали – влаштовують вистави, концерти, перформанси, спрямовані на розвиток сценічного мистецтва та відіграють важливу роль у підтримці та популяризації музичного, театрального і танцювального мистецтва;

- кінотеатри та кіноінституції, які демонструють фільми, організовують кінофестивалі, кінопокази та освітні програми в галузі кіномистецтва. Їхня діяльність сприяє розвитку національного кінематографу та популяризації світового кіномистецтва;

- галереї та виставкові зали – експонують твори мистецтва, організовують художні виставки та культурно-мистецькі заходи, підтримують сучасних художників і сприяють розвитку образотворчого мистецтва;

- культурні центри та будинки культури – проводять культурно-освітні програми, майстер-класи, лекції й семінари, підтримують розвиток місцевої культури, надають простір для творчої діяльності та соціальної взаємодії громади;

- академічні та науково-дослідницькі інституції, які займаються

дослідженням культурної спадщини, історії, фольклору, мистецтва та літератури, публікують наукові праці, проводять конференції, семінари й просвітницькі заходи, спрямовані на популяризацію культури та збереження її для майбутніх поколінь;

- заклади мистецької освіти – готують фахівців у сфері культури та мистецтва, проводять освітні програми, лекції, майстер-класи, сприяють розвитку критичного мислення, творчих здібностей та естетичного смаку, підвищують культурний рівень суспільства [17].

Отже, культурні інституції є невід'ємною складовою суспільного життя, виконуючи ключову роль у збереженні національної спадщини, розвитку творчого потенціалу та забезпеченні доступу до культурних благ. Вони сприяють формуванню національної ідентичності, соціальній згуртованості, економічному розвитку та підвищенню рівня освіти. Завдяки своїй діяльності ці інституції забезпечують зв'язок між поколіннями, формують культурну свідомість і збагачують духовне життя суспільства.

Таким чином, культурна політика держави є багатовимірною системою, яка визначає принципи, напрями та механізми розвитку культури в суспільстві. Її сутність полягає у забезпеченні умов для творчої самореалізації громадян, збереження та популяризації культурної спадщини, а також сприянні культурному прогресу й інтеграції національної культури в міжнародний простір. Як інструмент державного управління, культурна політика охоплює діяльність, спрямовану на створення, підтримку та розвиток культурної інфраструктури, регулювання культурного життя та забезпечення доступу до культурних благ для всіх верств населення. Вона є важливим елементом формування національної ідентичності, духовного розвитку суспільства та зміцнення соціальної єдності.

1.2. Функції культурної політики у період війни

У період війни культурна політика набуває надзвичайного значення, адже саме культура стає ключовим чинником збереження національної ідентичності, єдності суспільства та стійкості перед загрозами, які несе військовий конфлікт. Вона виконує важливі функції, спрямовані на захист і збереження культурної спадщини, підтримку комунікації з суспільством, а також формування й зміцнення національної свідомості.

Одним із головних завдань культурної політики в умовах війни є збереження матеріальної й нематеріальної культурної спадщини, яка стає не лише об'єктом захисту, але й символом незламності народу. Водночас культура виступає інструментом підтримки національної ідентичності через популяризацію традицій, мови, мистецтва та історичних надбань, що слугують фундаментом для об'єднання нації.

Культурна політика також сприяє комунікації з суспільством, забезпечуючи доступ до культурних благ, організовуючи просвітницькі заходи й використовуючи мистецькі ініціативи для емоційної підтримки населення. Це не лише підвищує моральний дух, а й сприяє формуванню єдиного інформаційного простору, що протидіє дезінформації та укріплює довіру між державою та громадянами.

Тому, варто розглянути основні функції культурної політики в умовах війни, зокрема її роль у захисті культурної спадщини, підтримці національної ідентичності, налагодженні ефективної комунікації з суспільством та забезпеченні культурного опору ворожій агресії.

Однією з ключових у культурній політиці є функція збереження культурної спадщини у період війни, адже культурна спадщина виступає основою національної ідентичності та важливим елементом самозбереження народу. В умовах воєнного конфлікту ця функція набуває особливого

значення, адже культурні об'єкти та традиції стають мішенями для руйнування з боку агресора [25, с. 28].

У період війни ідентифікація та інвентаризація об'єктів культурної спадщини стають першочерговими завданнями, спрямованими на збереження національної пам'яті та культурної ідентичності. Цей процес передбачає систематичний моніторинг стану культурних об'єктів, таких як пам'ятки архітектури, музеї, бібліотеки, архіви, а також елементи нематеріальної культурної спадщини, що включають традиції, звичаї, фольклор і мову.

На першому етапі здійснюється створення реєстрів культурних цінностей – це важливий крок, який дозволяє зафіксувати кожен об'єкт із визначенням його географічного розташування, історичного значення, стану збереженості та потенційних загроз у контексті воєнних дій. Реєстри забезпечують основу для подальших дій із захисту та відновлення спадщини, а також є інструментом для міжнародного визнання та залучення уваги до проблеми [27, с. 43].

Фіксація стану об'єктів культурної спадщини на різних етапах конфлікту є ще одним ключовим завданням. На початку війни проводиться документування об'єктів у їхньому довоєнному стані, що допомагає мати достовірні дані про їхню цілісність і первинний вигляд. Під час бойових дій ведеться регулярний моніторинг, щоб виявляти зміни, спричинені обстрілами, пожежами чи іншими формами руйнування. У разі пошкодження чи знищення культурних об'єктів документування масштабу втрат стає основою для планування відновлення, юридичних дій або міжнародної допомоги [27, с. 44].

Ідентифікація та інвентаризація також мають важливе значення для запобігання незаконному вивезенню культурних цінностей [61]. Під час війни зростає ризик розкрадань, і наявність чітких реєстрів сприяє захисту об'єктів, забезпечуючи контроль над їхнім переміщенням. У підсумку, зазначені заходи не лише допомагають зберегти культурну спадщину для майбутніх поколінь, але й стають важливим інструментом у боротьбі за збереження національної ідентичності в умовах війни.

Фізичний захист культурних об'єктів під час війни є надзвичайно важливим завданням, яке спрямоване на збереження матеріальної культурної спадщини в умовах прямих загроз. Одним із ключових заходів у цьому напрямі є евакуація цінних експонатів, архівів та бібліотечних фондів із зон активних бойових дій, що передбачає ретельне планування логістики, створення безпечних маршрутів та організацію транспортування об'єктів у спеціально підготовлені місця. Евакуація дозволяє уникнути знищення унікальних предметів, які є не тільки національним, але й світовим культурним надбанням [25, с. 29].

Важливим аспектом захисту є організація тимчасового зберігання культурних цінностей у безпечних місцях. Такими місцями можуть бути спеціально обладнані приміщення музейних фондів, сховища чи укриття, які забезпечують необхідні умови для збереження експонатів, таких як контроль температури, вологості та фізичної безпеки. У таких приміщеннях створюється можливість мінімізувати ризики пошкодження або втрати об'єктів навіть за умов тривалого зберігання. Додатково здійснюються заходи зі зміцнення фізичної безпеки нерухомих пам'яток, тобто встановлюються спеціальні укриття для захисту будівель від обстрілів, укріплення фасадів, герметизація вікон і дверей, а також використання вогнетривких або вибухостійких матеріалів. Такі заходи спрямовані на зменшення шкоди, яку можуть спричинити воєнні дії, і забезпечення збереження культурних об'єктів у максимально можливному стані [46, с. 55].

Комплексний підхід до фізичного захисту культурних цінностей є важливою складовою культурної політики під час війни. Він не лише сприяє їхньому збереженню для майбутніх поколінь, але й стає символом стійкості та опору знищенню національної ідентичності.

Важливими інструментами збереження культурної спадщини в умовах війни, коли фізична цілісність об'єктів перебуває під загрозою є цифровізація та документування.

Процес цифровізації та документування передбачає створення цифрових

копій архівів, мистецьких творів, історичних документів та інших цінних матеріалів. Оцифрування музейних колекцій, архівів та бібліотек сприяє збереженню культурної спадщини й забезпечує її доступність для міжнародної аудиторії. Важливим аспектом є створення уніфікованих стандартів цифрової архівації та метаданих, що дозволить інтегрувати ці ресурси у світовий інформаційний простір [12].

Цифрові копії слугують своєрідною страховкою, оскільки навіть у разі знищення оригіналів забезпечують можливість їхнього відтворення, дослідження та популяризації. Особливу роль у цьому контексті відіграє використання сучасних технологій 3D-сканування, що дозволяють створювати високоточні цифрові моделі архітектурних пам'яток, скульптур та інших об'єктів культурної спадщини. Такі моделі не лише зберігають вигляд і структуру об'єктів, але й можуть стати основою для їхнього відновлення після пошкоджень. 3D-сканування також відкриває нові можливості для вивчення та презентації культурних об'єктів у віртуальному просторі, що особливо актуально в умовах обмеженого доступу до них через бойові дії [37, с. 19].

Важливим інструментом також є цифрові архіви та бази даних, які забезпечують збереження, документування та цілісність культурних об'єктів і артефактів та доступ до інформації про культурну спадщину для дослідників, освітян та громадськості [2, с. 247]. Такі бази даних сприяють популяризації культурних цінностей, залучають міжнародну спільноту до їхнього вивчення та захисту, а також формують спільну відповідальність за збереження спадщини. Відкритість даних дозволяє зробити культурні об'єкти доступними для широкого загалу навіть за умов, коли фізичний доступ до них є неможливим.

Таким чином, цифровізація та документування не лише забезпечують збереження культурної спадщини, але й розширюють можливості для її використання та інтеграції у сучасний інформаційний простір, що може стати потужним інструментом протидії руйнівним наслідкам війни та гарантією збереження національної пам'яті для майбутніх поколінь.

Важливо відмітити, що сучасні інформаційні технології суттєво впливають на формування та реалізацію державної політики у сфері культури. Інформаційні технології докорінно змінюють доступ до культури, забезпечуючи глобальну доступність цифрових бібліотек, архівів та музеїв, що раніше були обмежені. Така можливість сприяє освіті, науковим дослідженням та культурній обізнаності. Соціальні мережі й краудфандингові платформи активізують участь у культурному житті, підтримку митців і діалог на глобальному рівні. Інноваційні технології, як-от штучний інтелект і віртуальна реальність, відкривають нові можливості для мистецтва й створюють інтерактивні культурні досвіди. Тобто, цифровізація відіграє вирішальну роль у збереженні культурної спадщини, дозволяючи захищати артефакти від знищення й забезпечувати доступ для майбутніх поколінь [12].

Ключовим механізмом, спрямованим на запобігання її руйнуванню та забезпечення відповідальності за порушення норм міжнародного права є юридичний захист культурної спадщини під час війни. Одним із важливих кроків у цьому напрямі є внесення пам'яток до списків ЮНЕСКО чи інших міжнародних реєстрів, які надають їм особливий охоронний статус. Об'єкти, що визнані частиною світової культурної спадщини, отримують додатковий захист, оскільки їхнє пошкодження або знищення розглядається як серйозне порушення міжнародного законодавства. Такий статус дозволяє привертати увагу світової спільноти до стану цих пам'яток, активізуючи міжнародну допомогу та підтримку [7, с. 85].

Використання норм міжнародного права також є важливим чинником юридичного захисту. Воєнні злочини проти культурної спадщини, зокрема її навмисне знищення, мародерство чи незаконний експорт культурних цінностей, підпадають під юрисдикцію міжнародних судів, таких як Міжнародний кримінальний суд. Завдяки цьому агресори можуть бути притягнуті до відповідальності за свої дії. Крім того, міжнародне право передбачає можливість компенсації за завдану шкоду, що відкриває шлях до відновлення зруйнованих об'єктів. Юридичний захист передбачає активну

співпрацю з міжнародними організаціями, такими як ЮНЕСКО, Міжнародний центр вивчення питань збереження культурної спадщини (ICCROM) та Інтерпол, для фіксації воєнних злочинів проти культурних цінностей і їхнього розслідування. Така взаємодія сприяє посиленню контролю над ситуацією, поверненню викрадених об'єктів і забезпеченню їхньої безпеки [25, с. 30].

Отже, юридичний захист культурної спадщини під час війни стає важливим інструментом не лише для збереження національної пам'яті, а й для притягнення до відповідальності тих, хто здійснює акти культурної агресії. Такі кроки зміцнюють міжнародну правову систему, яка захищає культурне надбання людства, незалежно від його географічного розташування.

Популяризація культурної спадщини є важливим компонентом стратегії її збереження, особливо в умовах війни, коли культура стає не лише символом ідентичності, а й інструментом консолідації суспільства. Одним із ключових напрямів є проведення інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення свідомості населення про значення охорони культурних надбань. Такі заходи допомагають сформувати у громадськості розуміння того, що збереження культурної спадщини є спільною відповідальністю, яка торкається кожного. Через освітні програми, соціальні медіа, публічні акції та спеціальні події поширюється інформація про історичну, мистецьку й духовну цінність культурних об'єктів, а також загрози, які їм загрожують у контексті воєнного конфлікту. Одночасно значна увага приділяється залученню міжнародної спільноти до підтримки ініціатив із збереження національної культурної спадщини. Через організацію виставок, конференцій, фестивалів і кінопоказів, присвячених культурним надбаням, популяризуються унікальні аспекти національної культури, демонструється її значення для світової цивілізації. Такі події не лише привертають увагу до проблеми збереження спадщини, а й сприяють розвитку міжнародної солідарності та залученню ресурсів для її захисту [8].

Популяризація спадщини також сприяє формуванню позитивного іміджу країни на міжнародній арені, що є важливим у період війни. Культурні проекти

стають платформою для діалогу, об'єднуючи різні спільноти навколо ідеї захисту культурних цінностей, які є частиною світової спадщини. Завдяки цьому досягається не лише збереження національної пам'яті, а й створюються умови для відновлення та розвитку культури в майбутньому.

Складним і багатограним процесом, який спрямований на відновлення пошкоджених або зруйнованих пам'яток та інтеграцію культурних надбань у сучасний простір є післявоєнне відновлення культурної спадщини, яке вимагає ретельного планування, адже кожен об'єкт має свої особливості, історичну та мистецьку цінність, що потребує врахування при виборі методів реставрації чи реконструкції. Для цього розробляються спеціальні програми відновлення, які включають залучення експертів з архітектури, історії, археології та мистецтвознавства, а також фінансові, технологічні й правові механізми реалізації таких ініціатив [46, с. 52].

Ключовим аспектом післявоєнного відновлення є не лише відтворення фізичної форми пам'яток, а й збереження їхньої автентичності та історичного контексту. Даний процес передбачає використання документальних джерел, архівних матеріалів, фотознімків і сучасних технологій, таких як 3D-моделювання, які дозволяють точно відтворити втрачені деталі. Відновлені об'єкти стають символами відродження, демонструючи здатність суспільства подолати наслідки війни та зберегти свою ідентичність. Ще одним важливим напрямом є інтеграція культурної спадщини в сучасний культурний простір. Відновлені пам'ятки та культурні об'єкти стають місцями проведення заходів, виставок, лекцій та освітніх програм, що залучають громадян до процесу їх збереження та формують у суспільстві почуття причетності та відповідальності за культурну спадщину, а також сприяє відновленню емоційного зв'язку з історичним минулим [46, с. 53].

Отже, післявоєнне відновлення культурної спадщини є не лише технічним завданням, але й важливим соціальним і культурним процесом, який сприяє консолідації суспільства, збереженню національної пам'яті та формуванню платформи для сталого розвитку культури в майбутньому.

Таким чином, функція збереження культурної спадщини у період війни є як національним, так і глобальним завданням, що спрямоване на протидію культурній агресії, консолідацію суспільства та збереження історичної пам'яті для майбутніх поколінь.

Наступною ключовою функцією культурної політики під час війни є підтримка національної ідентичності, адже культура відіграє визначальну роль у збереженні цілісності нації та її здатності протистояти викликам агресії. В умовах війни, коли суспільство зазнає не лише фізичних, а й психологічних та ідеологічних атак, підтримка національної ідентичності стає важливим фактором мобілізації, стійкості та згуртованості. Культурна політика у цьому контексті зосереджується на збереженні та популяризації національних цінностей, традицій, мови, символів і звичаїв, які є основою ідентичності народу. Одним із її завдань є підтримка національної культури як джерела натхнення та сили для громадян, яка реалізується через створення культурних проєктів, які нагадують про історичну спадщину, розповідають про героїзм предків і показують унікальність національної культури у світовому контексті [8].

Мова як невід'ємний елемент ідентичності також отримує особливу увагу. Культурна політика спрямована на її захист і розвиток через освітні програми, засоби масової інформації, видавничу діяльність і популяризацію у сучасних медіа. Війна підкреслює необхідність утвердження мови як інструменту єдності та протидії культурній асиміляції з боку агресора. Крім того, важливим завданням є зміцнення почуття приналежності до спільноти, яка поділяє спільні цінності та ідеали. Таке завдання досягається через організацію заходів, які зближують людей, таких як фестивалі, концерти, виставки, кінопокази чи театральні постановки, що підкреслюють роль культури у боротьбі за незалежність і свободу. Подібні ініціативи сприяють емоційному зціленню суспільства та формуванню відчуття гордості за свою націю [27, с. 44].

Підтримка національної ідентичності також має важливе значення на

міжнародній арені. Через культурну дипломатію, презентацію національних досягнень у мистецтві, літературі та інших сферах Україна демонструє світові свою самобутність і право на існування як незалежної держави. Таким чином вона зміцнює міжнародну підтримку та допомагає формувати позитивний образ країни, яка бореться за свою свободу.

Отже, культурна політика під час війни сприяє зміцненню національної ідентичності, об'єднанню суспільства довкола спільних цінностей та підтримці стійкості перед загрозами. Вона стає не лише інструментом захисту, але й джерелом сили та натхнення для подальшого розвитку нації.

Ще однією важливою функцією культурної політики у період війни є комунікація з суспільством, оскільки культура відіграє роль потужного засобу взаємодії між владою, громадянським суспільством та кожним окремим громадянином. Ефективна комунікація через культурні інструменти сприяє підтриманню емоційного зв'язку, підвищенню свідомості про важливі питання, мобілізації населення та консолідації суспільства навколо спільних цінностей і цілей. У воєнний час культура виконує роль каналу, через який до суспільства доносяться ключові повідомлення про національну ідентичність, важливість збереження спадщини, героїзм захисників та єдність перед обличчям загроз. За допомогою культурних заходів, таких як вистави, виставки, кінопокази, літературні читання та концерти, досягається ширше розуміння ситуації, а також створюються платформи для обговорення і вирішення нагальних питань [94].

Особливе значення має підтримка морального духу суспільства. Культура, як частина комунікації, здатна стати джерелом натхнення, надії та впевненості. Через музику, літературу, кінематограф, театр чи візуальне мистецтво громадяни отримують не лише розраду, а й стимул до дії, усвідомлюючи свою причетність до боротьби за свободу. Наприклад, патріотичні пісні, поезія чи фільми, що висвітлюють героїчні вчинки, сприяють зміцненню віри у перемогу та єдність [76, с. 444].

Культурна політика також спрямована на створення відкритого простору

для діалогу. Через ініціативи громадянського суспільства, культурні заходи та онлайн-ресурси люди отримують можливість висловити свої думки, поділитися досвідом і знайти підтримку, що відіграє особливо важливу роль у періоди кризи, коли комунікація через культуру може допомогти зменшити напругу, подолати страх та сприяти солідарності. Окремим напрямком є робота з різними аудиторіями, включаючи молодь, переселенців, ветеранів та людей, які проживають у зонах, наближених до бойових дій. Для кожної з цих груп культурна політика забезпечує відповідні форми комунікації: освітні програми, інтеграційні заходи, реабілітаційні ініціативи, що враховують їхні специфічні потреби та обставини [9].

Таким чином, функція комунікації з суспільством через культурну політику у воєнний час є не лише способом інформування, а й потужним засобом підтримки емоційного зв'язку, мобілізації зусиль та зміцнення суспільної єдності. Вона формує основу для взаємодії, що допомагає долати труднощі війни та створює умови для майбутнього розвитку.

Отже, у період війни культурна політика відіграє надзвичайно важливу роль, сприяючи збереженню національної ідентичності, підтриманню морального духу суспільства, захисту культурної спадщини та консолідації громадян перед обличчям загроз. Вона стає ключовим інструментом для подолання наслідків воєнної агресії не лише на фізичному, але й на емоційному, ідеологічному та духовному рівнях. Культурна політика виконує низку критично важливих функцій: від захисту матеріальних і нематеріальних цінностей до організації ефективної комунікації з суспільством і формування стійкості до викликів сучасності. Через підтримку національної ідентичності культура виступає об'єднавчим фактором, що зміцнює віру в майбутнє та надає сенс боротьбі за свободу. Захист культурної спадщини під час війни гарантує, що цінності та історична пам'ять народу будуть збережені для наступних поколінь, а післявоєнне відновлення повертає культурні символи до суспільного життя, символізуючи здатність до відродження навіть після найтяжчих втрат. Комунікація через культурні ініціативи сприяє зміцненню

зв'язків між громадянами, підтримці морального духу та створенню відкритого простору для діалогу. Залучення міжнародної спільноти через культурну дипломатію допомагає отримати підтримку ззовні, водночас демонструючи унікальність та цінність національної культури у глобальному контексті.

Таким чином, культурна політика в умовах війни стає не просто засобом збереження і захисту, але й джерелом натхнення, надії та стійкості, яке об'єднує суспільство у боротьбі за право на існування та свободу. Вона є важливим чинником не лише для подолання наслідків війни, а й для побудови стійкого майбутнього на основі історичної пам'яті, духовних цінностей та культурного розвитку.

Висновки до першого розділу

Отже, культурна політика полягає у визначенні пріоритетів у сфері культури, підтримці творчих ініціатив, збереженні культурної спадщини, а також у формуванні сприятливих умов для культурного обміну та інтеграції у глобальний культурний простір. Культурна політика охоплює широкий спектр напрямів діяльності та об'єднує численні державні та громадські органи, підприємства, установи, організації й заклади: театральне, музичне, хореографічне, образотворче, декоративно-прикладне, естрадне і циркове мистецтво; діяльність концертних організацій, музеїв, бібліотек, будинків культури, кінематографії, телебачення і радіомовлення; видавнича справа, поліграфія та книжкова торгівля. Важливими організаціями, установами та закладами, що спеціалізуються на збереженні, розвитку, популяризації та підтримці культурних цінностей, національних традицій, мистецтва та творчості є культурні інституції, серед яких варто виділити музеї, бібліотеки, театри, кінотеатри, галереї, виставкові зали, культурні центри та будинки культури, академічні та науково-дослідницькі інституції, заклади мистецької освіти.

У воєнний період культурна політика набуває надзвичайного значення, адже саме культура стає ключовим чинником збереження національної ідентичності, єдності суспільства та стійкості перед загрозами, які несе війна. Вона виконує важливі функції, спрямовані на захист і збереження культурної спадщини, підтримку комунікації з суспільством, а також формування й зміцнення національної свідомості.

РОЗДІЛ 2

НОРМАТИЧНО-ПРАВОВА БАЗА ТА ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Аналіз основних законодавчих актів, що регулюють культурну політику України в умовах воєнного стану

Умови воєнного стану в Україні потребують адаптації культурної політики до нових викликів, пов'язаних із захистом національної ідентичності, збереженням культурної спадщини та підтримкою моральної стійкості суспільства. Законодавство, що регулює діяльність у сфері культури, зазнає змін і доповнень, спрямованих на забезпечення ефективної роботи культурних інституцій, захист культурних цінностей та підтримку креативних ініціатив навіть у складних умовах.

Особливе значення в цей період набувають закони та нормативно-правові акти, які визначають порядок збереження і транспортування культурних цінностей, захисту історичних пам'яток, а також забезпечення прав громадян на доступ до культурних благ. Окрему увагу приділено питанням регулювання міжнародної співпраці в культурній сфері, зокрема для популяризації української культури за кордоном і консолідації зусиль світової спільноти у збереженні культурної спадщини України.

Слід зауважити, що внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року, Президентом України було видано Указ про введення воєнного стану, що дозволив запровадити заходи правового режиму воєнного стану, передбачені Законом України «Про правовий режим воєнного стану», у тому числі й у сфері культурної політики [58].

В умовах збройної агресії запроваджується воєнний стан, який впливає на всі сфери суспільного життя, включаючи культурну політику, накладаючи певні обмеження та зобов'язання. Держава отримує додаткові повноваження для регулювання суспільного життя, зокрема зосередження ресурсів для потреб оборони, що впливає на фінансування, охорону та діяльність закладів культури. Запровадження воєнного стану вплинуло на всі нормативно-правові акти, що регулюють сферу культури, спричинивши зміни в пріоритетах, фінансуванні та реалізації культурної діяльності. Воєнний стан зумовив посилення охорони об'єктів культурної спадщини, музеїв, архівів, бібліотек тощо. Особлива увага приділяється об'єктам, які можуть бути знищені чи пошкоджені внаслідок бойових дій. Заклади культури та музеї проводять евакуацію цінних експонатів і документів у безпечні місця, а також консервацію нерухомих пам'яток. У зоні бойових дій чи загрози обстрілів деякі заклади культури (музеї, театри, кінотеатри) призупинили свою діяльність, багато закладів культури перетворені на центри допомоги для переселенців, волонтерські штаби чи укриття. Значна частина державного бюджету спрямовується на оборонні потреби, що зменшило фінансування культурної галузі. Однак одночасно посилюється підтримка ініціатив, спрямованих на протидію інформаційній агресії, розвиток патріотичного виховання та популяризацію національної культури [39, с. 72].

Варто відзначити, що під час війни культура стає важливим засобом національної самоідентифікації та єдності: організуються заходи, спрямовані на підтримку бойового духу, пропагування українських цінностей і викриття російської агресії, Україна активніше представляє свої культурні здобутки за кордоном, використовуючи їх як інструмент боротьби за підтримку міжнародної спільноти. Таким чином, заклади культури, які займаються медійною діяльністю, зобов'язані дотримуватися обмежень і вимог воєнного стану. Так, забороняється поширювати інформацію, що може зашкодити обороноздатності країни чи деморалізувати населення, надається

перевага поширенню контенту, що сприяє єдності, героїзму Збройних Сил України та національній ідентичності.

Отже, варто провести аналіз ключових законодавчих актів, які регулюють культурну політику України в умовах воєнного стану, з акцентом на їхню роль у забезпеченні національної безпеки, збереженні культурного надбання та підтримці соціальної згуртованості.

Одним із найважливіших документів, що закладає основи державної політики у сфері культури та гарантує права громадян на участь у культурному житті є Конституція України. Статтею 54 гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, а також захищається інтелектуальна власність. Держава забезпечує розвиток культури, охорону історико-культурної спадщини, свободу доступу до культурних цінностей. Стаття 11 Конституції визначає, що держава сприяє розвитку української національної культури, а також культурної самобутності всіх національних меншин, які проживають на території України, а відповідно до статті 20 встановлено, що державними символами України є Державний Герб, Прапор та Гімн, які також мають культурне значення. Зазначені статті формують основу для розвитку національної культури, підтримки творчості та забезпечення права громадян на участь у культурному житті та є фундаментом для всіх наступних законодавчих актів у сфері культури [32].

Наступним ключовим нормативно-правовим актом у сфері культурної політики є Закон України «Про культуру», який визначає правові засади діяльності у сфері культури, регулює суспільні відносини, пов'язані зі створенням, використанням, розповсюдженням, збереженням культурної спадщини та культурних цінностей та спрямований на забезпечення доступу до них. Даним Законом регламентується діяльність у сфері культури, міжнародних договорів з питань культури, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та інших нормативно-правових актів [51].

Закон України «Про культуру» закріплює правові, організаційні та соціально-економічні засади культурної діяльності, а також гарантує кожному

громадянину право на доступ до культурних цінностей і свободу творчості. Згідно із Законом, культурна політика України базується на кількох важливих принципах. Одним із них є забезпечення доступності культури для всіх громадян, незалежно від їхнього місця проживання, соціального статусу чи інших факторів. Держава створює умови для збереження та примноження культурної спадщини, яка є надбанням нації, і бере на себе відповідальність за її охорону. Особлива увага приділяється підтримці творчих ініціатив, як професійних, так і аматорських, а також захисту авторських прав на результати інтелектуальної діяльності. Закон наголошує на важливості збереження історико-культурної спадщини, що охоплює державний облік пам'яток культури, охорону об'єктів історичного значення та створення умов для передачі цих цінностей майбутнім поколінням. Руйнування чи пошкодження таких об'єктів суворо карається [51].

Фінансування культури в Україні є ще одним важливим напрямом державної політики. Закон передбачає, що держава має забезпечувати стабільне фінансування сфери культури через гранти, субсидії та інші програми. Разом із тим заохочується участь приватного сектора, меценатів і спонсорів, які роблять свій внесок у розвиток культури. Для них передбачено податкові пільги та інші форми стимулювання [51].

Культурна інфраструктура включає мережу бібліотек, музеїв, театрів, кінотеатрів, виставкових залів, клубів та інших закладів, які є невід'ємною частиною суспільного життя. Закон сприяє їх модернізації, забезпечує доступність для громадян, а також стимулює використання сучасних технологій у їхній діяльності. Громадянам України гарантовано право на участь у культурному житті, свободу творчості та освіту в сфері культури й мистецтва. Держава сприяє популяризації національної культури як усередині країни, так і за її межами. З цією метою налагоджуються міжнародні культурні зв'язки, організовуються обміни досвідом, реалізуються спільні культурні проєкти. Особлива увага приділяється освіті та науці у сфері культури. Закон підтримує діяльність освітніх і наукових закладів, які займаються підготовкою

кадрів для культурної галузі. Також важливо виокремити соціальний захист працівників культури, включаючи надання належних умов праці, гідної оплати та інших соціальних гарантій [51].

Пріоритети державної політики у сфері культури, відповідно до Закону, визначаються:

- стратегіями, концепціями, програмами у сфері культури, що розробляються і затверджуються згідно із законодавством;

- щорічним посланням Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України та програмами діяльності Кабінету Міністрів України, схваленими Верховною Радою України, в яких враховуються аспекти розвитку культури;

- завданнями з розвитку сфери культури, визначеними планами пріоритетних дій Кабінету Міністрів України [51].

Пріоритети державної політики у сфері культури враховуються місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у програмах соціально-економічного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць. Згідно Закону стратегію розвитку культури та план заходів щодо її реалізації, які ґрунтуються на принципах послідовності, наступництва і безперервності державної політики у сфері культури, затверджує Кабінет Міністрів України один раз на п'ять років за поданням Міністерства культури та інформаційної політики України, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв [51].

Таким чином, Закон України «Про культуру» спрямований на створення умов для гармонійного розвитку культурного середовища в Україні, підтримку творчого самовираження, забезпечення прав громадян і збереження національної ідентичності. Він є важливим інструментом формування сильної, самобутньої та відкритої культури, яка є невід'ємною частиною сучасного суспільства.

Слід звернути увагу на Закон України «Про Український культурний фонд» від 2017 року, який визначає правові засади створення, діяльності та

функціонування Українського культурного фонду як державної установи, що забезпечує фінансову підтримку проєктів у сфері культури та мистецтва. Метою фонду є сприяння розвитку національної культури, підтримка творчих ініціатив, збереження культурної спадщини та інтеграція української культури у світовий простір. Закон регламентує порядок надання грантів, механізми конкурсного відбору проєктів та їхнє фінансування. Особливу увагу приділено прозорості та доступності для учасників, що забезпечує залучення широкого спектру культурних діячів та інституцій. У період воєнного стану, цей закон набуває особливої важливості, оскільки через діяльність фонду підтримуються ініціативи, спрямовані на документування подій війни, збереження культурної спадщини в умовах загрози та популяризацію української культури як символу стійкості та національної єдності [62].

Не менш важливим для регулювання правових, організаційних, соціальних та економічних відносин у сфері охорони культурної спадщини з метою її збереження, використання об'єктів культурної спадщини у суспільному житті, захисту традиційного характеру середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь, особливо в умовах воєнного стану, є прийнятий у 2000 р. Закон України «Про охорону культурної спадщини» - фундаментальний документ, що визначає основи державної політики у сфері збереження, використання, відновлення та популяризації об'єктів культурної спадщини. Його метою є захист культурного надбання, як складової історичної пам'яті українського народу, і створення умов для передачі цієї спадщини майбутнім поколінням [57].

У Законі України «Про охорону культурної спадщини» зазначено, що культурна спадщина охоплює всі об'єкти, що мають історичну, археологічну, мистецьку, наукову чи архітектурну цінність. Також Закон передбачає створення Державного реєстру нерухомих пам'яток України, куди вносяться всі об'єкти, які мають культурну цінність. При цьому, кожен об'єкт, внесений до реєстру, отримує охоронний статус та забороняється будь-яка діяльність, яка може завдати шкоди таким об'єктам, включаючи незаконне будівництво,

зміну зовнішнього вигляду або демонтаж. Важливим пунктом Закону є популяризація культурної спадщини, що включає в себе організацію екскурсій, створення музеїв, проведення фестивалів і культурних заходів, що сприяють підвищенню обізнаності громадян про значення спадщини та необхідність її збереження. Будь-яке порушення законодавства у сфері охорони культурної спадщини, зокрема умисне знищення, пошкодження чи незаконне використання об'єктів, карається відповідно до адміністративного та кримінального законодавства [57].

Таким чином, Закон України «Про охорону культурної спадщини» є важливим інструментом збереження історико-культурного багатства нації. Він спрямований на захист національної ідентичності, формування культурного середовища та інтеграцію України у світову культурну спільноту, забезпечує баланс між охороною пам'яток і їхнім використанням, сприяючи тому, щоб культурна спадщина залишалася живою частиною сучасного суспільства.

Ключовим нормативним актом, який регулює питання переміщення культурних цінностей через державний кордон, особливо в умовах воєнного стану, коли ризики незаконного вивезення значно зростають є Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей». Цей закон спрямований на збереження національної культурної спадщини, забезпечення її охорони, а також на встановлення міжнародно визнаних правил для переміщення культурних об'єктів [61].

Основною метою Закону є запобігання незаконному вивезенню культурних цінностей, яке може призводити до втрати важливих елементів національної спадщини. У воєнний час дане питання стає особливо актуальним, оскільки нестабільність і хаос, пов'язані з війною, створюють сприятливі умови для контрабанди. Закон встановлює чіткі правила та процедури, які регламентують, які саме об'єкти можна вивозити, за яких умов, а також забороняє вивезення об'єктів, що мають історичну, художню або культурну цінність для держави. Закон передбачає процедури для отримання дозволів на переміщення культурних цінностей через державний кордон. Такі

дозволи видаються спеціально уповноваженими органами та включають експертну оцінку кожного об'єкта, його опис і фіксацію стану та допомагають, таким чином, мінімізувати ризик втрати цінних предметів і дозволяє державі мати контроль над їхнім переміщенням [61].

Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» містить кілька статей, які регулюють питання повернення культурних цінностей, незаконно вивезених з території України. Зокрема, стаття 4 визначає категорії культурних цінностей, що підлягають поверненню в Україну, включаючи ті, що були незаконно вивезені та перебувають за її межами. Стаття 31 детально описує процедуру повернення таких цінностей, встановлюючи механізми взаємодії з іншими державами та міжнародними організаціями для забезпечення реституції. Крім того, стаття 36 підкреслює важливість міжнародного співробітництва України у сфері запобігання незаконному вивезенню, ввезенню та передачі права власності на культурні цінності, що є ключовим для ефективного повернення національних надбань [61].

У контексті війни Закон відіграє важливу роль у збереженні національних культурних цінностей через їхню евакуацію у безпечні місця. Процедура евакуації дозволяє тимчасово переміщувати культурні об'єкти за межі зон бойових дій для їхнього захисту. Однак евакуація повинна здійснюватися виключно під державним контролем і відповідно до положень закону, щоб запобігти втраті культурних цінностей у процесі переміщення [61].

Важливу роль у регулюванні культурної політики України, особливо в умовах воєнного стану відіграє Закон України «Про інформацію». Він визначає правові основи отримання, використання, поширення та зберігання інформації, яка стосується культурної сфери, забезпечуючи прозорість, доступність та захист інформації, пов'язаної з культурними цінностями, національною спадщиною та культурними інституціями [60].

У період воєнного стану Закон «Про інформацію» стає особливо важливим для забезпечення захисту інформації про культурну спадщину, зокрема даних

про її стан, розташування та заходи із захисту. Він має на меті запобігання використанню такої інформації агресором для цілеспрямованого руйнування культурних об'єктів. Водночас Закон гарантує право громадян на доступ до інформації, пов'язаної з культурною сферою, що сприяє підвищенню рівня обізнаності населення про стан культурних цінностей, заходи їхньої охорони та відновлення [60].

Законом регламентується порядок поширення інформації, зокрема встановлює норми щодо обмеження доступу до інформації, яка може бути використана для завдання шкоди національним інтересам, що є особливо актуальним в умовах війни, коли культура є не лише об'єктом захисту, але й інструментом ідеологічного впливу та мобілізації суспільства. У цьому контексті Закон сприяє підтримці інформаційної безпеки у сфері культури, запобігаючи поширенню фейкових новин чи маніпуляцій, які можуть підірвати довіру громадян до культурної політики. Крім того, Закон регулює аспекти зберігання та архівування інформації, що є важливим для документування стану культурної спадщини та створення електронних баз даних. Сюди входить цифровізація архівів, бібліотечних фондів, мистецьких творів, а також інформація про історичні пам'ятки, що зберігає культурну пам'ять у разі фізичного знищення об'єктів [60].

Важливими нормативно-правовими актами у сфері культурної політики є закони, які регулюють діяльність у сфері бібліотечної, музейної, театральної справи, книговидання, кінематографії, телерадіоорганізацій, що впливає на поширення культурного контенту в умовах воєнного стану.

Закон України «Про кінематографію», прийнятий у 1998 році, є важливим нормативним актом, який регулює функціонування кінематографічної галузі в Україні. Він визначає правові, організаційні та економічні засади розвитку кінематографії, забезпечуючи її стабільне функціонування та сприяючи зміцненню національної культури через кіно. У контексті війни цей Закон набуває особливого значення, оскільки кінематограф стає потужним інструментом комунікації, підтримки національної ідентичності та

культурного опору. Закон передбачає державну підтримку національного кіновиробництва, яка реалізується через фінансування створення та розповсюдження українських фільмів та спрямована на стимулювання виробництва якісного національного контенту, що відображає культурні цінності, історичні події, мову та традиції українського народу. У період війни такі ініціативи є критично важливими для документування воєнних подій, висвітлення героїзму захисників України та формування історичної пам'яті [49].

Одним із важливих аспектів Закону є захист авторських прав творців, що забезпечує легітимне використання творчих продуктів та стимулює розвиток українського кінематографу. Закон встановлює правила використання творів у медіапросторі, захищає права режисерів, сценаристів, акторів та інших учасників кіновиробництва, а також гарантує їм справедливую винагороду. Такий підхід сприяє розвитку творчого середовища та залученню до кінематографічної галузі нових талантів. Важливим напрямом є популяризація українського кіно, яка також закладена у положеннях закону. Закон передбачає організацію фестивалів, кінофорумів, кінопоказів, а також розповсюдження українського кіно за кордоном. У воєнний час ці заходи сприяють міжнародній підтримці України, демонструють її культурну самобутність та історичну правду через кінематограф. Водночас вони допомагають формувати позитивний імідж країни у світі, використовуючи кіно як ефективний інструмент культурної дипломатії. Крім того, Закон встановлює правила роботи державних і приватних кінокомпаній, регулює діяльність кінотеатрів, розповсюджувачів фільмів та організаторів кінофестивалів. Особлива увага приділяється розвитку кіноосвіти, що передбачає підготовку кадрів у сфері кінематографу та підтримку молодих режисерів і продюсерів. Така діяльність сприяє довготривалому розвитку галузі, забезпечуючи її стійкість навіть у складних умовах воєнного часу [49].

Основоположним нормативним актом, який визначає правові, організаційні та соціально-економічні засади функціонування бібліотек і

бібліотечної справи в Україні є Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», прийнятий у 1995 році. Він регулює діяльність бібліотек різних типів, порядок їх створення, управління та фінансування, а також окреслює права та обов'язки бібліотечних установ і користувачів. У період воєнного стану цей закон набуває особливого значення, оскільки бібліотеки залишаються важливим центром збереження інформаційних ресурсів, освітньої діяльності та культурної комунікації [48].

Закон забезпечує доступ до інформаційних ресурсів, що є ключовим для формування освіченого, поінформованого суспільства. У бібліотеках зберігаються книги, архіви, періодичні видання та електронні ресурси, які є джерелом знань і культурної пам'яті. У період війни бібліотеки виконують ще й функцію збереження документів, що фіксують сучасну історію, зокрема матеріалів про події війни, героїзм захисників України та злочини агресора, що сприяє формуванню історичної пам'яті та правдивої інформаційної бази для майбутніх поколінь. Особливе значення має підтримка бібліотечної справи, яка передбачає державне фінансування, модернізацію бібліотечних фондів і розвиток електронних ресурсів. Закон визначає механізми збереження книжкових фондів, що є надзвичайно важливим у період воєнних дій, коли бібліотеки можуть бути під загрозою фізичного знищення. Завдяки законодавчій підтримці забезпечується можливість переміщення фондів до безпечних місць, їхнього оцифрування та створення електронних архівів, які дозволяють зберігати та поширювати інформацію навіть за відсутності доступу до фізичних книг [48].

Закон також регулює порядок створення та функціонування бібліотек різних типів: наукових, публічних, університетських, спеціалізованих і шкільних та забезпечує доступ до інформаційних ресурсів для різних категорій користувачів, включаючи дітей, молодь, науковців, переселенців і ветеранів. У воєнний час бібліотеки стають осередками, де люди можуть отримати не лише інформацію, але й моральну підтримку через доступ до культурного продукту, організацію освітніх і культурних заходів. Закон

визначає права і обов'язки користувачів бібліотек, сприяючи створенню відкритого доступу до ресурсів, що є важливим у період обмежених можливостей традиційної освіти чи культурного життя. Бібліотеки, дотримуючись Закону, забезпечують організацію безкоштовних заходів, таких як лекції, виставки, літературні читання, що допомагає підтримувати культурну активність навіть у складних умовах. У період війни бібліотеки, керуючись положеннями Закону, стають не лише центрами доступу до інформації, а й місцями громадянської підтримки, інтеграції переселенців, організації волонтерських ініціатив і збереження культурної ідентичності. Вони забезпечують доступ до актуальної інформації, необхідної для адаптації до нових умов, а також слугують платформою для підтримки національної єдності [48].

Нормативним актом, який регулює діяльність музеїв, визначає порядок їх створення, функціонування та отримання державної підтримки є Закон України «Про музеї та музейну справу», прийнятий у 1995 році. Закон спрямований на збереження національної культурної спадщини, забезпечення доступу до неї для громадян та популяризацію музейних колекцій як важливого елемента національної ідентичності. У контексті воєнного стану положення цього закону набувають особливої актуальності, адже музеї стають не лише осередками збереження культурних цінностей, але й символами стійкості та опору культурній агресії [52].

Закон встановлює правові основи для діяльності музеїв, визначаючи їх як культурно-освітні та науково-дослідні установи, які забезпечують збереження, вивчення та популяризацію культурних цінностей. Він регламентує порядок створення музеїв, зокрема державних, комунальних та приватних, а також визначає механізми їхнього фінансування та управління. Особливий акцент робиться на державній підтримці музеїв, яка включає забезпечення фінансування, створення належних умов для збереження музейних колекцій та підтримку їхньої діяльності. В умовах воєнного стану Закон забезпечує правову основу для захисту музейних фондів. Музеї, керуючись положеннями

Закону, реалізують заходи зі збереження експонатів, зокрема їх евакуації до безпечних місць, використання спеціальних умов зберігання та цифровізації колекцій. Цифровізація є важливим інструментом збереження культурної спадщини, адже створення електронних копій експонатів забезпечує їх доступність для дослідників і громадськості навіть у разі фізичного пошкодження чи втрати оригіналів [52].

Закон також спрямований на популяризацію музейних колекцій, що включає організацію виставок, просвітницьких заходів, публікацію наукових і популярних матеріалів. У період війни музеї стають важливими комунікаційними платформами для висвітлення історичних подій, героїзму захисників України та злочинів агресора проти культурної спадщини. Виставки, присвячені військовій тематиці, допомагають суспільству осмислити сучасні події та зберегти їх у пам'яті майбутніх поколінь. Закон також регулює права та обов'язки працівників музеїв і користувачів, встановлюючи норми, що сприяють доступності музейних ресурсів для широкого загалу. У воєнний час музеї виконують соціальну функцію, надаючи можливість переселенцям, дітям, молоді та іншим вразливим групам долучитися до культури, отримати моральну підтримку та освіту [52].

Окремим напрямком є міжнародна співпраця музеїв, яка передбачена Законом. Вона дозволяє організовувати виставки за кордоном, забезпечувати обмін експонатами та досвідом, а також залучати міжнародну підтримку для захисту та відновлення української культурної спадщини [52].

Закон України «Про народні художні промисли», прийнятий у 2001 році, є основним правовим документом, що регулює правові, організаційні та економічні відносини у галузі народних художніх промислів. Він визначає статус суб'єктів, які займаються народними промислами, засади їхньої діяльності, а також закладає основу для охорони, відродження, збереження і розвитку народних художніх промислів як важливої складової духовної культури українського народу. Закон спрямований на підтримку традиційних ремесел, які є носіями культурної пам'яті, історії та національної

ідентичності [50].

Одним із ключових положень Закону є визнання охорони, збереження та розвитку народних художніх промислів обов'язком держави. У цьому контексті Закон передбачає державну підтримку суб'єктів, які займаються народною творчістю, через створення сприятливих умов для їхньої діяльності. Він забезпечує фінансову допомогу, підтримку у збуті продукції, надання консультацій та організацію просвітницьких заходів. Закон визначає правові засади діяльності у сфері народних художніх промислів, включаючи питання авторських прав і захисту інтелектуальної власності, що є важливим для збереження автентичності творів, створених майстрами народних промислів, і запобігання їхньому несанкціонованому копіюванню чи використанню. Захист прав майстрів забезпечує мотивацію до подальшого розвитку ремесел та передавання знань наступним поколінням. Особливу увагу Закон приділяє відродженню традиційних ремесел, які можуть бути під загрозою зникнення через глобалізацію або зміни у соціально-економічних умовах. Він сприяє створенню програм з навчання молоді традиційним технікам, організації майстер-класів, виставок і фестивалів. Такі заходи не лише популяризують народні художні промисли, але й залучають молоде покоління до збереження культурної спадщини. Закон також спрямований на економічну підтримку народних промислів через створення умов для збуту продукції на внутрішньому та міжнародному ринках. Сюди входить забезпечення організації ярмарків, розширення мережі спеціалізованих магазинів і маркетинг традиційної продукції як елемента національного бренду України [50].

У воєнний час цей Закон набуває особливого значення, оскільки народні художні промисли є невід'ємною частиною національної ідентичності та можуть виступати символом стійкості та опору культурній агресії.

З метою регулювання суспільних відносин в галузі театральної справи, що виникають у зв'язку зі створенням, публічним виконанням та публічним показом театральних постановок, у 2005 р. Верховною Радою України було

прийнято Закон України «Про театри і театральну справу», який визначає правовий статус театрів, форми їх державної підтримки, порядок створення і діяльності театрів та спрямований на формування і задоволення творчих потреб та інтересів громадян, їх естетичне виховання, збереження, розвиток та збагачення духовного потенціалу Українського народу [53].

Закон України «Про театри і театральну справу» встановлює правові та організаційні засади для створення, функціонування та підтримки театральних організацій, визначає порядок державної підтримки театрів, у тому числі фінансування, забезпечення доступу до культурних ресурсів та збереження театральних традицій. Одним із основних напрямків є популяризація української театральної спадщини, підтримка творчих ініціатив та сприяння розвитку нових форм театального мистецтва. У період воєнного стану цей Закон набуває особливої важливості, оскільки театри стають важливими центрами культурної підтримки, морального піднесення і національної єдності, а також можуть виконувати функцію збереження історичної пам'яті через постановки, що висвітлюють героїзм та опір нації [53].

Важливим нормативним документом, який регулює правові засади функціонування книжкової індустрії, поширення друкованої продукції та популяризації читання є Закон України «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні», прийнятий у 2003 році. Цей Закон спрямований на забезпечення розвитку національного книговидання, підтримку видавництв, книготорговців, бібліотек і громадських ініціатив, пов'язаних із читанням. Його реалізація сприяє створенню умов для доступу населення до якісної літератури, збереження мовно-культурної ідентичності та формування освіченого суспільства. Особливо важливою є роль закону у підтримці українських авторів і видавців, які через законодавчі ініціативи отримують державну фінансову та організаційну підтримку для створення й популяризації власної продукції [54].

У період воєнного стану цей Закон набуває стратегічного значення, оскільки книжкова продукція стає важливим інструментом культурного

опору, консолідації суспільства та популяризації національних цінностей. Завдяки підтримці книговидання створюється література, що висвітлює історичні події, героїчний спротив українців, документує злочини агресора та формує історичну пам'ять. Закон також сприяє популяризації читання серед різних верств населення, зокрема через надання доступу до книг у бібліотеках, цифрові платформи та організацію літературних заходів. У цей складний час підтримка книжкової індустрії допомагає зберегти її функціональність і сприяти моральному, освітньому та культурному розвитку суспільства, підкреслюючи роль читання як засобу підтримки національної ідентичності та стійкості [54].

Закон України «Про медіа», прийнятий у 2022 році, є одним із найсучасніших нормативно-правових актів у сфері регулювання медіа. Він запроваджує комплексний підхід до регулювання діяльності традиційних та цифрових медіа в Україні, враховуючи сучасні виклики інформаційного простору, особливо в умовах воєнного стану. Закон визначає правові, організаційні та економічні основи функціонування медіа, встановлює механізми державного регулювання та нагляду, а також спрямований на забезпечення свободи слова, доступу до інформації та захисту національного інформаційного простору. Одним із ключових аспектів закону є інтеграція європейських стандартів у регулювання медіасфери, що передбачає узгодження українського законодавства з положеннями Директиви ЄС про аудіовізуальні медіа-послуги. Закон охоплює всі види медіа: телебачення, радіо, друковані видання, онлайн-ресурси, стримінгові платформи та соціальні медіа. Особливу увагу приділено регулюванню діяльності онлайн-медіа та платформ обміну відеоконтентом, що є важливим у сучасному інформаційному просторі. У цьому контексті закон сприяє боротьбі з дезінформацією, поширенням фейків і контентом, що може загрожувати національній безпеці [55].

У період війни Закон «Про медіа» відіграє стратегічну роль у захисті українського інформаційного простору. Він встановлює чіткі механізми для

протидії інформаційній агресії з боку держави-агресора, зокрема через моніторинг контенту, блокування пропагандистських ресурсів та контроль за дотриманням стандартів журналістики. Важливою складовою є захист прав громадян на отримання достовірної інформації, особливо у період війни, коли медіа стають ключовим джерелом комунікації між владою та суспільством. Закон також стимулює розвиток якісного контенту, включаючи культурні, просвітницькі та патріотичні програми, які сприяють зміцненню національної ідентичності та підтримці морального духу населення. Закон передбачає реформу органів регулювання медіасфери, зокрема зміцнює роль Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення та дозволяє забезпечити більш прозоре, ефективне та сучасне регулювання галузі. Крім того, Закон сприяє розвитку медіаграмотності серед населення, що є важливим для формування критичного ставлення до інформації та зменшення впливу дезінформації. Загалом, Закон є важливим інструментом у підтримці демократичних цінностей, свобод і національної стійкості в інформаційному просторі України [55].

Також вагоме значення для культурної політики відіграє Закон України «Про засади державної мовної політики», який визначає статус української мови як державної та регулює використання інших мов на території України та забезпечує правові рамки для розвитку, захисту та популяризації української мови як основного елементу національної ідентичності. Встановлюючи обов'язковість використання української мови у публічних сферах, таких як освіта, медіа, державне управління, культурні заходи та телерадіомовлення, закон сприяє консолідації суспільства навколо спільних мовних і культурних цінностей. Він також створює умови для гармонійного співіснування представників національних меншин, гарантуючи їм право використовувати рідну мову в особистому та приватному спілкуванні, а також у культурній діяльності [56].

Закон відіграє особливу роль для забезпечення інформаційної безпеки та протидії дезінформації під час війни. Українська мова, як основний інструмент

державної комунікації, стає потужним засобом формування стійкості суспільства до інформаційної агресії. Через підтримку україномовного контенту в медіа, освіті та культурі Закон сприяє популяризації національної культури, історії та цінностей. Крім того, забезпечення функціонування державної мови в публічному просторі допомагає протидіяти впливу ворожої пропаганди, яка часто використовує мовний фактор для розколу суспільства. Закон «Про засади державної мовної політики» є важливим інструментом культурної політики, що сприяє зміцненню національної ідентичності, єдності та культурної стійкості України в умовах сучасних викликів [56].

Важливими нормативно-правовими актами, які конкретизують і реалізують положення законодавства у сфері культури є накази Міністерства культури та стратегічних комунікацій України. Вони регулюють порядок діяльності культурних установ, визначають механізми організації та проведення культурно-мистецьких заходів, таких як фестивалі, конкурси, виставки, кінопокази та інші події, враховують стратегічні пріоритети державної культурної політики, зокрема популяризацію національної культури, підтримку творчих ініціатив, розвиток міжкультурного діалогу та зміцнення культурної ідентичності. У період воєнного стану такі нормативні акти набувають особливого значення, оскільки вони забезпечують організацію заходів, спрямованих на підтримку морального духу населення, популяризацію української культури в Україні та за кордоном, а також мобілізацію творчого потенціалу для документування сучасної історії та збереження культурної спадщини. Накази також створюють правові умови для інтеграції України у світовий культурний простір, сприяючи міжнародній співпраці та популяризації української культури за межами держави [43].

Важливим документом, який регулює організаційні та функціональні аспекти роботи Міністерства культури та стратегічних комунікацій в умовах сучасних викликів є Постанова Кабінету Міністрів України «Про деякі питання діяльності Міністерства культури та стратегічних комунікацій». Вона встановлює основні напрями діяльності Міністерства, зокрема щодо реалізації

державної культурної політики, підтримки національної ідентичності, збереження культурної спадщини та розвитку креативних індустрій. Особливу увагу приділено стратегічним комунікаціям, які спрямовані на ефективну взаємодію з громадськістю, забезпечення інформаційної безпеки та популяризацію української культури як всередині країни, так і на міжнародному рівні. Постанова також визначає інструменти координації між різними відомствами та культурними інституціями, що є важливим для комплексного підходу до вирішення культурних і інформаційних завдань [17].

У період воєнного стану Постанова відіграє ключову роль у забезпеченні злагодженої роботи Міністерства, спрямованої на протидію інформаційній агресії, підтримку національної єдності та збереження культурних цінностей. Вона передбачає створення спеціалізованих програм і заходів для поширення правдивої інформації про події в Україні, популяризацію національної культури через міжнародні комунікаційні платформи, а також мобілізацію культурного потенціалу для підтримки морального духу населення. Крім того, Постанова регламентує діяльність Міністерства щодо документування воєнних злочинів проти культурної спадщини, організації евакуації культурних цінностей із зон бойових дій та створення умов для післявоєнного відновлення культурного сектору [17]. Таким чином, документ є важливим інструментом інтегрованої політики, яка об'єднує культурний, інформаційний та стратегічний виміри у зміцненні стійкості держави.

Варто звернути увагу на Державну цільову національно-культурну програму забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року, затверджену Розпорядження КМУ № 243-р від 15.03.2024 року. Метою Програми є забезпечення додержання конституційних гарантій і створення умов для всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України, сприяння опануванню української мови та підвищення престижу використання, посилення її ролі в українському суспільстві як засобу зміцнення державної

єдності, захисту національного мовно-культурного та мовно-інформаційного простору [63].

Україна, відповідно до Закону «Про охорону культурної спадщини», бере участь у міжнародних програмах охорони культурної спадщини. Питання захисту культурної спадщини під час збройних конфліктів є важливою частиною міжнародного права, яке регулює поведінку воюючих сторін і зобов'язує їх зберігати культурні цінності та врегульовано низкою міжнародно-правових актів, які формують правову основу для охорони культурних об'єктів у період війни.

Одним із перших таких документів є Гаазьке положення про закони та звичаї війни на суходолі 1907 року, яке визначило базові принципи захисту культурних об'єктів [87]. Згодом, після Другої світової війни, було прийнято Женевську конвенцію про захист цивільного населення під час війни 1949 року, яка також містить положення щодо збереження культурної спадщини. У 1977 році до Женевських конвенцій було додано Протокол I, що посилив правовий захист культурних об'єктів під час міжнародних збройних конфліктів [22].

Особливий акцент робиться на дотриманні міжнародної Конвенції ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини від 1972 року, та ратифікована від 1988 року. Конвенція є одним із найважливіших міжнародних документів, спрямованих на збереження культурних та природних об'єктів, які мають особливе значення для всього людства. Конвенція визначає критерії для внесення об'єктів до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, що надає їм міжнародний статус охоронюваних об'єктів та відкриває доступ до глобальної підтримки у їхньому збереженні. Документ встановлює обов'язки держав-учасниць щодо охорони, реставрації та популяризації пам'яток культури і природи на своїй території, а також забезпечує механізми міжнародної співпраці для мобілізації ресурсів у разі загрози знищення цих об'єктів [30].

Для України ця Конвенція є надзвичайно актуальною, особливо в умовах

воєнного стану, коли культурна спадщина перебуває під загрозою знищення. Застосування її норм дозволяє привертати увагу світової спільноти до збереження українських культурних цінностей, залучати міжнародну допомогу та притягувати агресора до відповідальності за порушення норм міжнародного права.

Першим міжнародним договором, спеціально спрямованим на захист культурних об'єктів у часи війни є Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту, прийнята 14 травня 1954 року в Гаазі. Вона визначає культурні цінності як нерухомі та рухомі об'єкти, що мають велике значення для культурної спадщини народів, і зобов'язує держави-учасниці забезпечувати їхню охорону. Конвенція передбачає заходи, які мають бути здійснені як у мирний час, так і під час збройного конфлікту: маркування культурних об'єктів спеціальним емблематичним знаком, створення реєстрів культурних цінностей, евакуацію об'єктів у безпечні місця та забезпечення їхнього фізичного захисту. Документ також забороняє використання культурних об'єктів у військових цілях та закликає держави уникати будь-яких дій, що можуть призвести до їхнього пошкодження або знищення [31].

У сучасному контексті для України ця конвенція має особливе значення, адже дозволяє використовувати міжнародні правові механізми для захисту культурної спадщини від руйнувань та втрат унаслідок воєнних дій, а також притягувати агресора до відповідальності за порушення міжнародного гуманітарного права.

Отже, аналіз законодавчої та нормативно-правової бази у сфері культурної політики України показує, що держава створила досить розгалужену систему правового регулювання. Закони та нормативно-правові акти спрямовані на підтримку та розвиток культури, збереження культурної спадщини, розвиток креативних індустрій та забезпечення доступу громадян до культурних благ. Водночас існує необхідність у постійному вдосконаленні законодавчої бази, адаптації її до сучасних викликів та міжнародних стандартів, щоб забезпечити ефективне функціонування культурної політики України.

Варто зауважити, що у період воєнного стану адаптовано багато нормативно-правових актів у сфері культури, зокрема врегульовано процедури евакуації об'єктів культурної цінності, забезпечено юридичний захист пам'яток, пошкоджених внаслідок війни, для фіксації злочинів проти культурної спадщини, створено можливості для підтримки працівників сфери культури, які були вимушені змінити місце проживання.

2.2. Роль державних і недержавних інституцій у реалізації культурної політики

Ефективна реалізація культурної політики є результатом спільної роботи державних і недержавних інституцій, які доповнюють одна одну у вирішенні важливих завдань, спрямованих на збереження культурної спадщини, розвиток творчого потенціалу суспільства та забезпечення доступу до культурних благ. У цьому процесі державні установи виконують регулюючі, організаційні та фінансові функції, забезпечуючи правову базу та ресурси для реалізації культурних ініціатив. Водночас недержавні організації, громадські об'єднання та приватні інституції відіграють ключову роль у впровадженні інновацій, активізації громадянського суспільства та розширенні культурної участі.

В сучасних умовах воєнного стану, державні інституції зосереджені на захисті культурної спадщини, національної ідентичності та інформаційній безпеці, тоді як недержавні організації забезпечують гнучкість, оперативність і креативність у впровадженні культурних проєктів, підтримці мистецьких ініціатив та наданні допомоги вразливим верствам населення.

Важливо проаналізувати основні функції та внесок як державних, так і недержавних інституцій у реалізацію культурної політики, а також їхню

взаємодію, що є запорукою успішного розвитку культурного середовища в Україні.

Ключовою державною інституцією, яка здійснює реалізацію державної культурної політики є Міністерство культури та стратегічних комунікацій України. Його діяльність спрямована на збереження, розвиток і популяризацію української культури, захист національної культурної спадщини, підтримку креативних індустрій і забезпечення культурної єдності суспільства. У сучасних умовах, особливо в період воєнного стану, роль Міністерства значно посилюється, адже культура стає не лише складовою національної ідентичності, а й інструментом інформаційного опору, мобілізації суспільства та дипломатичного впливу [43].

Міністерство відіграє провідну роль у розробці та реалізації програм і стратегій, які спрямовані на підтримку національної культури в Україні та її інтеграцію в міжнародний культурний простір, що включає в себе координацію заходів з відновлення та захисту культурних об'єктів, організацію фестивалів, виставок, кінопоказів та інших культурних подій. Міністерство відповідає за поширення інформації про українську культуру за кордоном, використовуючи її як інструмент формування позитивного міжнародного іміджу держави. Зокрема, через культурну дипломатію доноситься правда про події в Україні, підкреслюється унікальність української культури та протидіється російській дезінформації [43].

Одним із пріоритетних завдань Міністерства є співпраця з іншими державними інституціями, громадянським суспільством і міжнародними партнерами задля мобілізації ресурсів для збереження та розвитку культури. Завдяки ініціативам Міністерства здійснюється підтримка українських митців, реалізація грантових програм, цифровізація культурної спадщини та розширення доступу до культурного контенту. Міністерство активно працює над зміцненням інформаційної безпеки, підтримкою патріотичного духу суспільства та консолідацією українців довкола спільних культурних цінностей [17].

Таким чином, Міністерство культури та стратегічних комунікацій України відіграє центральну роль у реалізації культурної політики, забезпечуючи як збереження культурної спадщини, так і розвиток національної культури як ефективного інструменту опору, єдності та інтеграції у світовий культурний контекст.

У липні 2023 року Міністерство культури та інформаційної політики України опинилося в центрі суспільної уваги через низку скандалів, пов'язаних із розподілом бюджетних коштів на культурні проекти під час війни, що призвело до відставки міністра Олександра Ткаченка [3].

У відповідь на подію, видання «Детектор медіа» провело опитування серед експертів у сфері культурної політики та керівників державних і громадських культурних інституцій, щоб визначити оптимальні шляхи розвитку державної культурної політики в нових умовах. Результати опитування підкреслили необхідність розробки чіткої та довгострокової стратегії розвитку культури в Україні. Експерти наголосили на важливості прозорого та ефективного використання бюджетних коштів, особливо в умовах війни, коли ресурси обмежені. Було відзначено, що культура відіграє ключову роль у збереженні національної ідентичності та підтримці морального духу населення, тому її підтримка має бути пріоритетом державної політики. Крім того, учасники опитування підкреслили важливість активної комунікації між державними органами, культурними інституціями та громадськістю для забезпечення прозорості та довіри в процесі прийняття рішень. Вони також закликали до посилення міжнародної співпраці та культурної дипломатії, що сприятиме інтеграції України у світовий культурний простір та зміцненню її позицій на міжнародній арені. Загалом, опитування виявило потребу в системних змінах у підходах до управління культурною сферою, акцентуючи на стратегічному плануванні, прозорості, ефективності та активній взаємодії з усіма зацікавленими сторонами, що дозволить забезпечити стійкий розвиток культури в Україні та її адаптацію до сучасних викликів [3].

У вересні 2024 року новим Міністром культури та стратегічних

комунікацій було призначено Миколу Точицького, а разом з його призначенням Міністерство культури отримало нову назву. Найголовнішим завданням, яке постало перед новим Міністром, стало поширення та зміцнення культурної дипломатії та залучення міжнародних донорів до відновлення культурної спадщини України [18].

Важливим заходом для культурної політики стала дискусія, присвячена темі «Культура як один із головних інструментів нашої Перемоги», яка відбулася у Києві 14 жовтня 2024 року. Новий міністр, під час дискусії, наголосив на важливості збереження та поширення української культури як невід'ємної частини європейського культурного простору. Він підкреслив, що культура та ідентичність є основними об'єктами агресії з боку Росії, яка прагне знищити український феномен. Міністр також звернув увагу на необхідність виконання міжнародних зобов'язань України у сфері культурної спадщини, зокрема в межах співпраці з ЮНЕСКО, та реалізації завдань, які сприятимуть вступу України до Європейського Союзу. Микола Точицький наголосив, що оновлене Міністерство культури та стратегічних комунікацій працюватиме над створенням умов для народження нових культурних сенсів, захистом спадщини та популяризацією українського мистецтва [43; 35]. Таким чином, слова Міністра підтвердили, що культура є ключовим інструментом у зміцненні національної ідентичності, підтримці морального духу суспільства та побудові позитивного іміджу України у світі.

Варто звернути увагу на результати опитування, проведеного Міністерством культури та стратегічних комунікацій в Україні у жовтні 2024 року. Дослідження охопило 2700 представників органів влади, експертів та діячів культури з 855 територіальних громад та зосереджувалося на викликах і перспективах розвитку культурної сфери, особливо у контексті війни, яка підкреслює важливість культури для збереження національної ідентичності та підтримки соціальної єдності [86].

Основні результати опитування, проведеного Міністерством культури та стратегічних комунікацій в Україні відобразили актуальний стан культурної

сфери в громадах України та ключові виклики, з якими стикаються працівники культури й місцеві органи влади:

1) кадровий дефіцит:

- переважає низька мотивація випускників мистецьких закладів працювати в клубних установах, особливо у сільській місцевості;

- зростає потреба в оновленні штатних розписів і нормативної бази для центрів культурних послуг, що дозволило б запровадити нові посади, адаптовані до сучасних вимог.

2) недостатнє технічне забезпечення:

- більшість культурних установ потребують оновлення матеріальної бази;

- зростає необхідність у сучасному обладнанні, включаючи музичні інструменти, мультимедійну техніку та звукову апаратуру, для підвищення якості культурних послуг.

3) розвиток культурної спадщини та індустрії:

- центри культурних послуг потребують активізації діяльності як осередків збереження нематеріальної культурної спадщини, місць культурного діалогу та економічної підтримки громад;

- недостатня увага до інноваційних підходів і креативних ідей, які могли б сприяти розвитку культурного життя у громадах.

4) роль бібліотек і мистецьких закладів освіти:

- є важливими центрами культурного життя громад, які забезпечують доступ до інформації, освіти та творчої діяльності;

- відсутність належної підтримки призводить до їх поступової деградації, що впливає на загальний рівень культурного розвитку громад [86].

Таким чином, результати опитування засвідчили необхідність удосконалення законодавчої бази, модернізації технічного забезпечення закладів культури та запровадження нових підходів до кадрової політики, що сприятиме підвищенню якості культурних послуг у громадах.

Однією з ключових державних інституцій, які відіграють важливу роль у реалізації культурної політики України є Український культурний фонд.

Заснований у 2017 році, фонд працює як державна установа, яка фінансово підтримує проекти у сфері культури та мистецтва, спрямовані на збереження культурної спадщини, розвиток креативних індустрій та популяризацію української культури в Україні та за її межами. Діяльність Українського культурного фонду сприяє зміцненню національної ідентичності, інтеграції української культури в міжнародний простір і підтримці інновацій у сфері культури. Український культурний фонд реалізує свою місію через грантові програми, які надають фінансування для проектів у різних напрямках: від традиційного мистецтва й культурної спадщини до сучасних креативних ініціатив. Завдяки прозорим конкурсним процедурам, фонд забезпечує рівні можливості для митців, творчих колективів, громадських організацій та інших учасників культурного сектору. Зокрема, у період війни фонд активно підтримує проекти, спрямовані на документування воєнних злочинів, відновлення культурних об'єктів, створення патріотичних творів мистецтва та протидію російській пропаганді. Однією з важливих функцій Українського культурного фонду є просування української культури за кордоном. Фонд організовує та підтримує міжнародні культурні заходи, фестивалі, виставки та інші проекти, що демонструють унікальність української культури. Крім того, фонд сприяє зміцненню міжнародного співробітництва у сфері культури, залучаючи іноземних партнерів до спільних ініціатив [72].

Таким чином, Український культурний фонд є ефективним інструментом реалізації державної культурної політики, який поєднує підтримку традиційних форм культури з розвитком сучасних креативних індустрій. Його діяльність не лише сприяє зміцненню культурної сфери, а й виконує важливу соціальну та дипломатичну функцію, особливо в умовах війни та боротьби за національну ідентичність.

Важливо відмітити, що Український культурний фонд на початку війни у 2022 році провів дослідження, яке дало змогу виявити, що під час війни креативні індустрії зазнали відтоку талантів, скорочення фінансування, зниження попиту на культурні продукти та послуги, а також негативних

наслідків розірваних ланцюгів постачання. Державні кошти, які в мирний час виділялися на культуру, в умовах воєнного стану спрямовані на підтримку Збройних Сил України. Так, було опитано приблизно 740 креативних підприємців та фахівців, які представляли різні сектори креативних індустрій, зокрема: аудіовізуальне мистецтво (27%), бібліотеки, архіви, музеї (27%), перформативний і концертний сектори (20%), музичний сектор (14%) та візуальний сектор (12%) [91].

Рис. 2.1. Сектори креативних індустрій, в якому працювали опитувані до початку повномасштабної війни

Варто відзначити, що на момент опитування 80% респондентів перебували в Україні, а близько 20% — за кордоном. Було визначено, що попри виклики, частина підприємців продовжує працювати, експортуючи креативний продукт і підтримуючи економіку держави. Креативні фахівці організували численні волонтерські ініціативи, допомагаючи армії, мирному населенню на звільнених від окупації територіях та вимушеним переселенцям [91].

Результати підкреслюють стійкість та адаптивність українських креативних індустрій в умовах війни, відмічають їхню важливу роль у

підтримці економіки та суспільства під час кризи, а також свідчать про масштабний вплив війни на культурну сферу України, підкреслюючи необхідність активних заходів для збереження та відновлення культурної спадщини та інфраструктури.

Слід зазначити, що протягом місяця (грудень 2022 року – січень 2023 року) Українським культурним фондом, спільно з міжнародним проєктом U-Report, було проведено опитування української молоді віком від 18 до 35 років з різних регіонів. Всього у дослідженні взяли участь 604 людини. Метою дослідження було з'ясувати актуальний запит на культурний продукт серед української молоді; встановити ключові фактори, які перешкоджають молоді України відвідувати культурні події і заходи; визначити вплив війни на культурне дозвілля молодих українців; проаналізувати актуальний запит на культурні онлайн події і заходи та перспективи розвитку цього напрямку [36].

Результати опитування показали, що до повномасштабного російського вторгнення українська молодь у вільний час найчастіше спілкувалася і здійснювала прогулянки з рідними та близькими, переглядала кіно/телепередачі та проводила час в інтернеті. Відвідування культурних закладів, таких як кінотеатри, книжкові магазини та музеї, відбувалося переважно кілька разів на рік, тоді як бібліотеки і дискотеки відвідувалися найменше. Основними перешкодами для участі в культурних заходах, окрім війни, були загальна втома, відсутність настрою, нестача коштів та брак часу. Дослідження також виявило гендерні та вікові відмінності у виборі занять у вільний час і відвідуванні культурних закладів. Зокрема, чоловіки частіше займалися спортом і туризмом, грали в комп'ютерні ігри, тоді як жінки більше цікавилися творчістю, мистецтвом, додатковою освітою та відвідуванням культурних заходів. Молодша вікова група (18–24 роки) більше займалася творчістю, читанням і прослуховуванням музики, тоді як старша група (25–35 років) приділяла більше уваги спорту, домашнім справам та додатковому заробітку. Результати дослідження підкреслюють важливість врахування різноманітних потреб і обставин молоді при плануванні та реалізації

культурних ініціатив, особливо в умовах війни. Створення доступних і релевантних культурних продуктів може сприяти підвищенню залученості молоді до культурного життя країни [36].

Попри складнощі, викликані війною, українська культура має значний потенціал для відновлення. Вона залишається важливим інструментом згуртування суспільства, підтримки морального духу та формування національної ідентичності. Інвестування у відбудову культурної інфраструктури, розвиток локальних ініціатив та створення доступних культурних продуктів сприятиме зміцненню культури як фундаменту майбутнього України.

Варто додати, що 19 листопада 2024 року Верховна рада України ухвалила закон про державний бюджет України на 2025 рік, відповідно до якого на культуру сума видатків становитиме 10,5 мільярдів [6].

Важливо відмітити, що 2 млрд 175 млн гривень буде спрямовано на роботу Суспільного мовлення, враховуючи, що у 2024 році на це було виділено 1,8 млрд грн. Крім цього, видатки на Державне агентство України з питань кіно на 2025 рік скоротили у 4 рази, порівняно з 2024 роком та виділили 170 млн грн, коли у 2024 році було 618,3 млн грн. Також майже вдвічі скоротили фінансування Інституту книги: виділили 278,6 млн грн у 2025 році, при чому у 2024 році було 466 млн грн [4].

Фінансування Українського культурного фонду (250,7 млн грн) і підтримка бібліотек та музеїв (1 млрд 161 млн грн) залишаються приблизно на тому ж рівні. Інші інституції Міністерства культури та стратегічних комунікацій отримують розподілення коштів наступним чином:

- 794,7 млн грн – на підтримку національних художніх колективів та концертних організацій;

- 770,8 млн грн виділено на збереження історико-культурної та архітектурної спадщини в національних і державних заповідниках;

- 405 млн грн – на забезпечення стратегічних комунікацій, інформаційної безпеки та заходів з європейської та євроатлантичної інтеграції;

- фінансування Українського інституту національної пам'яті – 69,9 млн грн;

- виробництво та трансляція програм, поширення офіційної інформаційної продукції, підтримка державного іномовлення (зокрема, Єдиний телемарафон, система іномовлення та Укрінформ) – 1 млрд 510 млн грн [4].

У бюджетуванні важливих для культури програм також відбулися скорочення. Зокрема, фінансування Українського інституту зменшено з 80,2 млн грн у 2024 році до 65 млн грн у 2025 році. Хоча загальний бюджет Міністерства культури та стратегічних комунікацій зріс із 10,2 млрд грн у 2024 році до 10,5 млрд грн у 2025 році, окремі статті витрат зазнали скорочення, що впливає на фінансову підтримку низки культурних ініціатив [4].

Таким чином, варто порівняти розподіл фінансування на культурну галузь у бюджеті України у 2024 та 2025 роках (див. рис. 2.2.)

Рис. 2.2. Розподіл фінансування на різні напрями культури у бюджеті України у 2024 та 2025 роках

Отже, загальний бюджет Міністерства культури та стратегічних комунікацій зріс із 10,2 млрд грн у 2024 році до 10,5 млрд грн у 2025 році, хоча деякі напрями, такі як фінансування Держкіно та Інституту книги, зазнали суттєвих скорочень.

Важливу роль у розвитку культурної політики України відіграють Міжнародні організації та партнери, забезпечуючи як фінансову, так і організаційну підтримку. Їхня діяльність охоплює надання грантів і субсидій для реалізації культурних проєктів, реставрації пам'яток та підтримки мистецьких спільнот. Завдяки міжнародним культурним обмінам українські митці беруть участь у резиденціях, виставках, фестивалях та освітніх програмах за кордоном, сприяючи популяризації національної культури. Юридична допомога включає вирішення питань щодо повернення незаконно вивезених культурних цінностей та захист прав українських митців і організацій на світовому рівні. Технічна підтримка з боку партнерів дозволяє проводити цифровізацію культурних архівів, реставрацію пам'яток і створення сучасних мультимедійних платформ. Інформаційна допомога сприяє просуванню української культури на міжнародній арені, роблячи її частиною глобальних ініціатив та кампаній. Така співпраця є важливим фактором збереження та розвитку культурної спадщини України, особливо в умовах сучасних викликів.

Україна отримує значну підтримку від міжнародної спільноти музейників та фахівців із охорони пам'яток. ЮНЕСКО, Європейський Союз, Міжнародний комітет Блакитного щита, Міжнародна рада музеїв (ІКОМ), Міжнародна рада пам'яток і визначних місць (ІКОМОС), Британська Рада, а також інші організації, фонди та музеї надають допомогу, яка включає в себе інформаційну, фінансову та організаційну підтримку української культури, забезпечення пакувальними матеріалами, а також пропозиції стажувань і стипендій для українських спеціалістів [46, с. 54].

Також ключове значення у формуванні та розвитку культурного середовища та підтримці фахівців у складний воєнний час мають українські

громадські організації та ініціативи, залучаючи при цьому широкі верстви населення до активної участі в культурному житті. Їхня діяльність спрямована на популяризацію культури та мистецтва через організацію фестивалів, виставок, концертів та освітніх заходів, які роблять культуру доступнішою для суспільства. Завдяки підтримці митців і творчих спільнот, громадські організації реалізують грантові програми, створюють платформи для співпраці та допомагають популяризувати творчість як в Україні, так і за її межами.

Особливу увагу вони приділяють захисту культурної спадщини, здійснюючи моніторинг стану пам'яток, організуючи кампанії зі збору коштів на реставрацію та проведення акцій для привернення уваги до проблем охорони культурних цінностей. Соціальні ініціативи організацій спрямовані на інтеграцію різних груп населення – дітей, літніх людей, ветеранів та переселенців – через культурні програми, які також виконують функцію психологічної підтримки.

Сучасні громадські організації активно впроваджують інноваційні підходи у сфері культури. Використання цифрових технологій дозволяє створювати віртуальні тури, цифрові архіви та інтерактивні виставки, розширюючи можливості для ознайомлення з культурною спадщиною навіть у найвіддаленіших куточках країни. Тобто, громадські організації стають важливими учасниками культурного процесу, сприяючи розвитку суспільства та збереженню його історичної ідентичності.

Організації, такі як Штаб порятунку спадщини, Музейний кризовий центр та Ukrainian Emergency Art Fund, зосереджуються на вирішенні критичних завдань, спричинених війною. Так, наприклад, Штаб порятунку спадщини займається оперативним реагуванням на загрози для культурних пам'яток, організуючи евакуацію артефактів із зон бойових дій, забезпечуючи пакувальними матеріалами та засобами для консервації. Вони також проводять навчання для місцевих фахівців з питань збереження культурних об'єктів. У свою чергу Музейний кризовий центр працює над підтримкою

музеїв, які постраждали від війни. Вони допомагають із відновленням зруйнованих колекцій, надають фінансову й організаційну допомогу музеям, які змушені були припинити діяльність через окупацію або руйнування. Така організація, як Ukrainian Emergency Art Fund спрямовує зусилля на підтримку українських митців, які опинилися у скрутному становищі через війну. Фонд надає гранти для створення нових робіт, фінансову допомогу тим, хто втратив житло чи студії, та сприяє міжнародним культурним обмінам, щоб допомогти митцям продовжувати свою діяльність [46, с. 55].

Отже, громадські організації та ініціативи не лише захищають культурну спадщину, але й підтримують її збереження для майбутніх поколінь, допомагаючи фахівцям і митцям адаптуватися до нових умов та зберігати українську культуру навіть у часи війни.

Таким чином, державні та недержавні інституції відіграють взаємодоповнюючу роль у реалізації культурної політики, сприяючи збереженню та розвитку культурного середовища. Державні органи забезпечують правове регулювання, фінансування, охорону культурної спадщини та інтеграцію культури в освітні програми, дотримання міжнародних зобов'язань у сфері культури, що дозволяє реалізовувати масштабні проекти на національному рівні. Недержавні інституції, у свою чергу, доповнюють державну політику завдяки своїй гнучкості, інноваційності та залученню громадськості. Вони виступають ініціаторами культурних проектів, підтримують творчі спільноти, захищають пам'ятки та сприяють популяризації культури на локальному та міжнародному рівнях. Ефективна співпраця між державними і недержавними інституціями є запорукою успішної реалізації культурної політики. Така взаємодія дозволяє не лише зберегти культурну спадщину, але й адаптувати її до сучасних умов, роблячи культуру доступною для широкого загалу. Інтеграція інновацій, міжнародна співпраця та активне залучення громадян до культурного життя сприяють формуванню сильної національної ідентичності та підвищують міжнародний престиж країни.

2.3. Культурна дипломатія як інструмент міжнародної підтримки України

Культурна дипломатія є важливим механізмом міжнародної комунікації, що використовує культурні цінності, традиції та мистецтво для зміцнення відносин між державами, популяризації національної ідентичності та здобуття міжнародної підтримки.

Для України, яка протистоїть агресії, культурна дипломатія стає невід'ємною частиною загальної стратегії на міжнародній арені. Вона допомагає не лише донести до світу правду про події в країні, а й формує позитивний імідж України як незалежної, культурно багатой та демократичної держави. Культурна дипломатія спрямована на посилення зв'язків з українською діаспорою, залучення світової культурної спільноти до підтримки української культури, а також на боротьбу з дезінформацією та пропагандою агресора [21, с. 193].

Культурна дипломатія є багатогранним і складним явищем, яке можна аналізувати на різних рівнях взаємодії. Водночас її визначення часто несуть у собі ризик спрощеного, утилітарного підходу до культури. Такий підхід сприймає культуру лише як інструмент для досягнення політичних цілей чи реалізації зовнішньополітичних інтересів держави, що загрожує ігноруванням її ціннісного ядра [10, с.16].].

Відсутність належної уваги до «внутрішніх цінностей» культури, які формують культурну інформацію, блага та продукти, відкриває шлях до небезпечних маніпуляцій. Зокрема, це може призвести до викривлення культурних сенсів як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. У найгіршому випадку це дає можливість авторитарним режимам використовувати культуру для агресивного просування власних інтересів на міжнародній арені або навіть для привласнення чужих культурних досягнень і спадщини. Тому культурна дипломатія повинна розглядатися як спосіб

сприяння міжнародному культурному співробітництву на різних рівнях та включає в себе взаємодію урядів, культурних інституцій, незалежних організацій, окремих громадян та діаспори. Основою такого співробітництва мають стати цінності, що підкреслюють взаємну повагу, справедливість, толерантність, мультикультурність, розмаїття, відкритість і відповідальність. Культурна дипломатія, побудована на цих принципах, стає не лише засобом реалізації культурної політики, але й інструментом зміцнення міжкультурного діалогу, збереження автентичності культур та протидії маніпуляціям у сфері культури. Вона здатна об'єднувати народи, сприяти взаєморозумінню та забезпечувати стійкий розвиток міжнародних відносин [41, с. 5].

Скоординоване застосування методів культурної дипломатії, побудованих на основі національної ідеї, відіграє ключову роль у формуванні позитивного іміджу України на міжнародній арені. Це є важливим кроком для інтеграції нашої держави в європейський та глобальний політичний і економічний простір [75, с. 55].

У сучасних умовах війни культурна дипломатія виконує кілька ключових завдань: консолідує міжнародну спільноту навколо підтримки України, привертає увагу до збереження національної культурної спадщини, а також зміцнює зв'язки з українською діаспорою. Через культурні заходи, мистецькі проєкти, літературні події, кінематограф та інші ініціативи Україна активно використовує м'яку силу для протидії дезінформації, поширення наративів про свою боротьбу за свободу та привернення уваги до цінностей, які вона захищає.

Російська агресія проти України створила загрозу територіальній цілісності нашої держави, завдала шкоди культурній спадщині та основній інфраструктурі культурних установ. Поряд із боротьбою на фронті, де наші захисники відстоюють свободу, важливу роль відіграють дипломатичний, економічний, освітній і культурний аспекти. Культурні установи, митці та інтелектуали активно долучаються до волонтерських проєктів і культурних ініціатив, які спрямовані на піднесення морального духу як цивільних, так і

військових, а також на популяризацію сучасної української культури за кордоном. Культура та мистецтво не лише об'єднують українців, формуючи і підтримуючи їхню національну ідентичність, а й слугують інструментом комунікації з міжнародною спільнотою, привертаючи увагу до досягнень України та її болючих викликів, спричинених війною [41, с. 4].

Традиційні механізми культурної дипломатії були ефективними завдяки здатності формувати позитивний імідж держави, сприяти взаєморозумінню між народами та підтримувати мирні відносини. Однак у сучасну епоху глобалізації та цифрових технологій ці підходи потребують оновлення. Сучасні інструменти культурної дипломатії, такі як цифрові технології та соціальні мережі, відкривають нові можливості для просування культурних цінностей та впливу на світову аудиторію. Використання інтернет-платформ дає змогу організовувати віртуальні виставки, онлайн-курси, трансляції культурних подій, значно розширюючи охоплення аудиторії як географічно, так і демографічно. Соціальні мережі, зокрема Facebook, Twitter та Instagram, дозволяють швидко й ефективно комунікувати з мільйонами користувачів у всьому світі, перетворюючи їх на потужний інструмент для взаємодії та популяризації культури. Цифрові технології надають державам можливість не лише поширювати свої культурні продукти, а й активно взаємодіяти з аудиторією, отримуючи відгуки та коригуючи стратегії відповідно до потреб цільових груп. Вони також сприяють розвитку нових форматів культурного обміну, таких як віртуальні музеї, цифрові архіви та онлайн-співпраця між культурними установами різних країн. Однак ці можливості потребують нових підходів до управління і забезпечення кібербезпеки [21, с. 196].

Україна нині формує власну модель культурної дипломатії, яка поєднує централізоване державне фінансування із залученням спонсорських, меценатських та грантових ресурсів. Міністерство закордонних справ координує співпрацю з іншими міністерствами, Українським інститутом, Інститутом книги, неурядовими організаціями, митцями та активістами для реалізації культурних проєктів за кордоном. Основними завданнями є

розробка програм культурної співпраці з урахуванням сучасних реалій, баланс між національною ідентичністю та мультикультуралізмом, подолання мовних і культурних бар'єрів, а також захист культурної спадщини та прав національних меншин. Головна місія культурної дипломатії сьогодні — донесення світу правди про злочини російської федерації проти України [11, с. 1062].

Серед найактивніших учасників культурної дипломатії в сучасній Україні варто відзначити Український інститут, який відіграє ключову роль у просуванні української культури на міжнародній арені, реалізуючи різноманітні проєкти, спрямовані на популяризацію нашої культурної спадщини, мистецтва та національних цінностей за кордоном. На офіційному сайті Українського інституту можна знайти детальну інформацію про поточні ініціативи, досягнення організації, а також про перспективи її подальшої роботи. Український інститут активно працює над розширенням мережі міжнародних партнерств, залученням до співпраці провідних митців, культурних діячів та інтелектуалів, роблячи вагомий внесок у формування позитивного іміджу України у світі [71].

Заснування Українського інституту стало важливим кроком у розвитку інституційної бази культурної дипломатії України. Його місія полягає у зміцненні як міжнародної, так і внутрішньої суб'єктності нашої держави через використання засобів культурної дипломатії. Український інститут відіграє ключову роль у просуванні України на світовій арені, спираючись на чітко визначені стратегічні цілі. Серед головних завдань Українського інституту варто визначити:

- покращення розуміння та впізнаваності України серед іноземних аудиторій шляхом популяризації її культури, історії та сучасних досягнень.

- створення сталого інтересу до професійної співпраці з Україною, що сприяє розширенню міжнародних партнерств у культурній, освітній та науковій сферах.

- зміцнення потенціалу українських діячів культури, науки, освіти та громадянського суспільства для активної участі у міжнародних проєктах.

- інтеграція України до сучасних глобальних культурних процесів, що дає змогу розширити її роль у світовому культурному просторі.

- розширення використання української мови у світі, сприяючи її популяризації як мови культури, науки та міжкультурного діалогу [69].

Діяльність Українського інституту ґрунтується на цінностях відповідальності, відкритості, життєстійкості та професіоналізму. Перелічені принципи забезпечують реалізацію його головної мети – створення суспільного блага. Важливо, що Український інститут акцентує на колективній відповідальності, підкреслюючи, що досягти поставлених завдань можливо лише завдяки зусиллям багатьох людей [69].

Таким чином, Український інститут виступає не лише як провідник української культури у світі, але й як інструмент побудови міжнародного іміджу України, заснованого на цінностях, інноваціях та співпраці. Його діяльність сприяє посиленню ролі нашої держави у глобальному культурному середовищі та формує позитивний образ України як відкритої, творчої та проактивної країни.

Український інститут розпочав свою активну діяльність з 2019 року, і за цей час було реалізовано значну кількість проєктів і заходів, спрямованих на презентацію України на міжнародній арені. Завдяки цим ініціативам наша країна стала більш впізнаваною та зрозумілою для світової спільноти [71]. Серед основних важливих досягнень Українського інституту:

- створення англійськомовних онлайн-курсів, які знайомлять іноземну аудиторію з українською культурою, історією та сучасністю. Особливу увагу було приділено темам, що стосуються історії та культури Криму і кримських татар, які є невід’ємною частиною української спадщини;

- запуск програм підтримки українознавчих проєктів, що сприяють поширенню знань про Україну у світових наукових і культурних колах;

- реалізація виставкових ініціатив за кордоном, які демонструють багатство українського мистецтва та творчості;
- організація мистецьких резиденцій, які створюють умови для співпраці між українськими та закордонними митцями, сприяючи обміну досвідом і формуванню спільних проєктів;
- проєкт представлення історії України у шкільних підручниках Великої Британії, Німеччини, Польщі та Франції, завдяки якому було виявлено ключові тенденції та стереотипи, що впливають на сприйняття України за кордоном, і став основою для формування подальших інформаційних і освітніх ініціатив [41, с. 5].

Кожен із цих проєктів є частиною великої стратегії, спрямованої на формування позитивного іміджу України, розширення міжнародного діалогу та просування української культури у світі. Український інститут продовжує свою діяльність, сприяючи зміцненню зв'язків між Україною та глобальною спільнотою.

Співпраця держави з недержавними партнерами, такими як неурядові організації, культурні інститути та приватний сектор, є ключовим елементом сучасних підходів до культурної дипломатії. Таке партнерство допомагає державам посилювати свій вплив і підвищувати ефективність культурних ініціатив завдяки залученню ресурсів та експертних знань недержавних учасників. Неурядові організації відіграють значну роль у популяризації культурних цінностей та реалізації проєктів, спрямованих на зміцнення міжкультурного діалогу і взаєморозуміння. Культурні інститути, наприклад Інститут Гете, Британська рада та Альянс Франсез, забезпечують інституційну основу для культурної дипломатії, організовуючи виставки, фестивалі, освітні програми та інші заходи, які сприяють міжнародному культурному обміну [21, с. 197].

Приватний сектор, у свою чергу, стає важливим партнером у впровадженні культурних ініціатив, пропонуючи фінансову підтримку та інноваційні підходи для просування національних культурних продуктів на

міжнародній арені. Особливу цінність становить співпраця з компаніями, які працюють у сфері цифрових технологій, креативних індустрій і медіа, створюючи можливості для реалізації масштабних культурних проєктів глобального рівня. Креативні індустрії займають центральне місце в сучасній культурній дипломатії. Вони не лише сприяють економічному розвитку, але й формують культурний бренд держави. Сфери, такі як мистецтво, музика, кіно, дизайн, мода та архітектура, мають великий потенціал для культурного впливу. Їхнє використання у культурній дипломатії дозволяє створювати привабливі культурні продукти, які знаходять відгук у різних країнах і культурних середовищах [21, с. 197].

Завдяки культурній дипломатії забезпечується обмін актуальною інформацією через засоби мистецтва і культури. З одного боку, амбасадори української культури активно популяризують українські нарративи за кордоном через виставки, презентації, перформанси та інші мистецькі заходи. З іншого боку, світові митці вплітають тематику, пов'язану з Україною, у свою творчість. Такі легендарні гурти, як Pink Floyd, Scorpions, Maneskin, Imagine Dragons, створюють композиції чи проєкти, які акцентують увагу на боротьбі України за свободу [41, с. 5].

Відомі музиканти, митці та письменники підтримують платформу United24, яка стала символом глобальної солідарності з Україною. За даними на травень 2023 року, ця ініціатива зібрала понад 350 мільйонів доларів на допомогу Україні, які були спрямовані на підтримку фундаментальних цінностей демократичного світу, а також на реалізацію масштабних проєктів, таких як:

- допомога рятувальникам, які долають наслідки екологічних та гуманітарних катастроф, спричинених агресором;
- закупівля морських дронів для розблокування зернових коридорів, що має критичне значення для уникнення соціальних криз у країнах Африки;
- відбудова зруйнованих міст;

- оснащення медиків сучасним обладнанням та надання медичної допомоги дітям і пораненим військовим і цивільним;
- захист українських міст від атак безпілотників;
- гуманітарне розмінування [92].

Таким чином, культурна дипломатія не лише зберігає Україну в центрі уваги міжнародної спільноти, а й допомагає мобілізувати ресурси для подолання наслідків війни, демонструючи силу культури як інструменту єднання та підтримки глобальних демократичних цінностей.

Завдяки спільним зусиллям українських культурних діячів та їхніх іноземних партнерів було запроваджено низку санкцій проти країни-агресора. Зокрема, російські організації були виключені з ряду міжнародних культурних і освітніх об'єднань. Наприклад, Росію позбавили членства в таких організаціях, як Міжнародна федерація мистецьких рад та культурних агенцій, European Network of Cultural Management and Policy, Міжнародна рада архівів, а також у рамках таких важливих програм, як Болонський процес, «Горизонт 2020», «Горизонт Європа» та Європейський простір вищої освіти [85].

Санкції мають важливе значення, оскільки обмежують доступ Росії до ключових культурних, наукових і освітніх платформ, перешкоджаючи її участі в глобальних ініціативах. Водночас ці заходи підкреслюють принципову позицію світової спільноти, яка засуджує агресивну політику Росії. Відключення російських організацій від міжнародних програм також має символічний характер, адже це демонструє, що культурна сфера не є нейтральною і може бути потужним інструментом протидії агресії. Такі дії сприяють ізоляції країни-агресора, зменшуючи її вплив на міжнародній арені, і підкреслюють роль культури як механізму глобальної солідарності з Україною [26].

Україна активно бере участь у міжнародних форумах і самітах, присвячених культурній дипломатії. На цих заходах обговорюються важливі питання, серед яких збереження української культури в умовах війни, використання культури як інструменту мобілізації в Росії, а також побудова

сталих культурних зв'язків між Україною та Європейським Союзом. Такі ініціативи не лише допомагають захистити національну спадщину, але й сприяють формуванню нового культурного порядку денного. Він акцентує увагу на незалежності, ідентичності та унікальності української культури, зміцнюючи її позиції на міжнародній арені.

Особливу увагу привертає проєкт «Culture Fights Back», який висвітлює неймовірні історії представників українського громадянського суспільства, до яких відносяться медіаменеджери, журналісти, сценаристи, письменники, поети, музиканти, актори, оперні співаки, хореографи та художники, які у відповідь на початок широкомасштабного вторгнення Росії долучилися до територіальної оборони або вступили до лав Збройних сил України. Проєкт дозволяє поглянути на цих людей не лише як на культурних діячів, а й як на борців за свободу та незалежність. Інформація, представлена на офіційному сайті, розповідає про їхні творчі досягнення, біографії та роботи, які стали відображенням національної ідентичності та культурного багатства України. Особливе місце відводиться пам'яті тих, хто загинув, захищаючи свою країну, тим самим вшановуючи їхній подвиг [89].

Проєкт «Culture Fights Back» виконує низку важливих функцій, що мають значний вплив як на українське суспільство, так і на міжнародну спільноту. Однією з ключових ролей проєкту є інформаційна функція. Через біографії діячів культури він показує, що боротьба за свободу відбувається не лише на військовому, а й на духовному та культурному фронтах. Історії митців, які долучилися до захисту країни, розкривають багатогранність цієї боротьби, підкреслюючи важливість збереження культурної спадщини навіть у найважчих умовах. Проєкт також має глобальне значення, виконуючи роль демонстрації фундаментальних цінностей. Він доносить світовій спільноті приклади єдності діячів мистецтва у захисті таких базових людських цінностей, як свобода, гідність і право на існування. Таким чином, «Culture Fights Back» стає потужним інструментом культурної дипломатії, підкреслюючи універсальність і важливість цих ідей. Крім того, проєкт

відіграє значну роль у підтримці національного духу. Він надихає українців, демонструючи, що боротьба за свободу об'єднує людей з різних сфер життя, незалежно від їхньої професії чи соціального статусу. Історії митців, які залишили свої звичні заняття заради захисту Батьківщини, показують, що кожен внесок у спільну справу є важливим. Окремою функцією є збереження культурної пам'яті. Розповіді про митців, які загинули, захищаючи Україну, стають невід'ємною частиною національної історії. Вони нагадують про високу ціну, яку платить країна за свою свободу і незалежність, і залишають важливий слід для майбутніх поколінь [89].

Отже, «Culture Fights Back» є не лише інформаційним проєктом, а й символом єдності, героїзму та незламності українського народу, що відстоює свої цінності у боротьбі за незалежність, а також важливим інструментом культурної дипломатії, що розповідає про Україну через призму боротьби її культурних діячів за людські цінності та національну ідентичність.

Міжнародні корпорації, зокрема Google та Netflix, зробили значний внесок у підтримку української культури. У співпраці з українським Міністерством культури Google наприкінці 2022 року створив онлайн-простір української культури під назвою «Україна – поруч». Водночас Netflix запровадив український інтерфейс, який став доступним не лише для користувачів в Україні, а й у всьому світі. Крім того, платформа активно додає до свого каталогу нові фільми та серіали з українським дубляжем, сприяючи популяризації української культури на міжнародній арені [82, с. 744].

Країни-члени ЄС, такі як Латвія, Німеччина, Фінляндія, Франція та Чехія, заснували спеціальні фонди та програми для підтримки українських митців, науковців і журналістів. Європейський культурний фонд разом з іншими організаціями започаткували ініціативи, спрямовані на громадсько-філантропічну підтримку, зокрема Фонд «Культура солідарності». Коаліція культурних організацій також виступила із закликом включити Європейську культурну угоду для України до загальної Культурної угоди для Європи, підкреслюючи важливість солідарності у сфері культури [94].

Культурний дипломатичний фронт є надзвичайно складним, оскільки часто вимагає значних зусиль для пояснення тонкощів, пов'язаних із війною. Однією з ключових проблем залишається «мовчазна» підтримка російської пропаганди з боку західних країн через культурну сферу. Українські дипломати та культурні інституції продовжують звертатися до міжнародних академічних і культурних установ із закликом припинити співпрацю з російськими організаціями та обмежити представлення російського мистецтва на світовій арені [82, с. 755].

Для систематичного просування української культури за кордоном при Міністерстві закордонних справ України функціонують дипломатичні представництва та консульські установи. Одним із пасивних способів популяризації є розміщення інформації про українську культуру на офіційних вебсайтах цих установ [11, с. 1068].

Культурна дипломатія є ключовим інструментом для зміцнення міжнародних позицій України, особливо в умовах війни, коли культурна спадщина та національна ідентичність зазнають значних викликів. Вона сприяє не лише популяризації української культури у світі, але й залученню міжнародних ресурсів, підтримки та уваги до питань захисту культурних цінностей. Одним із важливих аспектів культурної дипломатії є співпраця з міжнародними організаціями, такими як ЮНЕСКО та Європейський Союз. ЮНЕСКО допомагає захищати українські об'єкти культурної спадщини, які перебувають під загрозою через бойові дії, та надає експертну й технічну підтримку. Європейський Союз підтримує Україну через фінансування культурних проєктів, організацію міжнародних виставок, фестивалів, резиденцій для митців, а також через програми співробітництва в галузі культури. Міжнародна співпраця дозволяє не лише забезпечити збереження культурних цінностей, але й підсилити голос України на міжнародній арені, формуючи позитивний імідж країни та демонструючи її культурну унікальність. У складні часи війни культурна дипломатія стає також потужним засобом мобілізації міжнародної спільноти на підтримку України.

ЮНЕСКО – це спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй, яка займається питаннями освіти, науки і культури. Організація була заснована 16 листопада 1945 року. Її місія полягає у сприянні міжнародній співпраці в галузях освіти, науки, культури та комунікації з метою підтримки миру, безпеки та сталого розвитку. ЮНЕСКО займається захистом культурної та природної спадщини, розвитком освіти, забезпеченням доступу до знань і технологій, а також підтримкою свободи слова та культурного різноманіття у світі [93].

ЮНЕСКО відіграє ключову роль у захисті культурної спадщини України, особливо в умовах війни, коли культурні об'єкти стають мішенню воєнних дій. Організація зосереджується на комплексній підтримці для збереження та відновлення культурних пам'яток, які зазнали пошкоджень чи руйнувань. ЮНЕСКО забезпечує технічну допомогу для реставрації об'єктів культурної спадщини, надаючи експертні рекомендації та ресурси для проведення відновлювальних робіт. Організація також координує міжнародну підтримку, об'єднуючи зусилля різних країн і донорів, які прагнуть допомогти у захисті та збереженні української культури. Одним із важливих аспектів діяльності ЮНЕСКО є моніторинг стану культурної інфраструктури. Організація веде документацію про пошкодження та руйнування об'єктів, що дозволяє створити базу для подальшого відновлення та притягнення до відповідальності тих, хто завдав шкоди культурній спадщині [93].

Наприклад, важливою подією в культурній сфері стало включення елемента «Культура приготування українського борщу» до Списку нематеріальної культурної спадщини, що потребує негайної охорони, яке було затверджено 1 липня 2023 року під час 5-го позачергового засідання Міжурядового комітету з охорони нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО [46, с. 59].

Таким чином, діяльність ЮНЕСКО спрямована не лише на фізичне збереження культурних цінностей, але й на захист культурної ідентичності України, яка є важливою складовою світової культурної спадщини.

Важливу роль у підтримці української культури, особливо в умовах війни відіграє Європейський Союз. Одним із ключових інструментів цієї підтримки є програма «Креативна Європа», яка спрямована на фінансування культурних проєктів, розвиток творчих індустрій та популяризацію культурної спадщини. Завдяки цій програмі реалізуються ініціативи, спрямовані на збереження української культурної ідентичності, навіть у складних умовах збройного конфлікту [68].

Європейський Союз підтримує українських митців, які постраждали від війни, надаючи гранти, організовуючи резиденції, виставки та інші форми міжнародної співпраці, що дозволяє митцям продовжувати свою діяльність, інтегруватися в європейський культурний простір і представляти українську культуру на світовій арені. Окрім фінансування, Європейський Союз сприяє захисту культурної спадщини України. Сюди входить моніторинг стану об'єктів, які зазнали пошкоджень через війну, технічна допомога для їхньої реставрації та залучення міжнародних партнерів до участі в цих процесах. Завдяки зусиллям ЄС Україна стає активним учасником європейського культурного простору, зберігаючи та популяризуючи свою унікальну культурну спадщину і водночас посилюючи зв'язки з іншими країнами, що сприяє не лише культурному, але й політичному та соціальному зближенню України з європейською спільнотою [42].

Наприклад, загальноєвропейську підтримку нашої країни продемонструвала перемога України на пісенному конкурсі «Євробачення 2022» [82, с. 744].

Окрім співпраці з міжнародними організаціями, Україна активно долучається до глобальних ініціатив, які об'єднують зусилля різних країн і організацій для захисту та відновлення культурних цінностей та спрямовані на забезпечення безпеки культурної спадщини в умовах війни, її збереження та відновлення.

Однією з таких ініціатив є «Blue Shield», яка надає консультації та практичну допомогу у збереженні культурних об'єктів. Вона допомагає

організувати евакуацію та захист пам'яток, забезпечуючи їхню безпеку під час активних бойових дій [88].

Іншою важливою ініціативою є діяльність Фонду ALIPH, який фінансує проекти з відновлення зруйнованих пам'яток. Фонд також надає технічні ресурси та експертну підтримку для збереження культурної спадщини, зокрема в регіонах, які постраждали від війни [77].

Крім того, платформа Google Arts & Culture працює над цифровізацією української культурної спадщини. Завдяки цій ініціативі створюються цифрові архіви, що дозволяють зберегти цінні культурні об'єкти в цифровому форматі, навіть у разі їхнього фізичного руйнування. Одним із проектів платформи є проєкт «Україна поруч», який присвячений збереженню українського мистецтва та культури [70].

Отже, міжнародні ініціативи допомагають Україні не лише зберегти свою культурну спадщину, але й інтегрувати її у світовий культурний простір, сприяючи залученню ресурсів та уваги до проблеми захисту культури в умовах війни.

Таким чином, культурна дипломатія стала потужним інструментом міжнародної підтримки України в умовах війни, сприяючи популяризації національної культури, захисту культурної спадщини та зміцненню міжнародних зв'язків. Завдяки активній співпраці з глобальними організаціями, такими як ЮНЕСКО, Європейський Союз, а також участі в міжнародних ініціативах Україна демонструє свою культурну самобутність і водночас отримує практичну допомогу у відновленні зруйнованих пам'яток і збереженні культурних цінностей. Культурна дипломатія не лише посилює позиції України на світовій арені, але й консолідує міжнародну спільноту навколо ідеї захисту культури як невід'ємної складової глобального миру та стійкості.

Висновки до другого розділу

Отже, аналіз законодавчої та нормативно-правової бази у сфері культурної політики України показує, що держава створила досить розгалужену систему правового регулювання. Закони та нормативно-правові акти спрямовані на підтримку та розвиток культури, збереження культурної спадщини, розвиток креативних індустрій та забезпечення доступу громадян до культурних благ. Водночас існує необхідність у постійному вдосконаленні законодавчої бази, адаптації її до сучасних викликів та міжнародних стандартів, щоб забезпечити ефективне функціонування культурної політики України. Питання захисту культурної спадщини під час збройних конфліктів є важливою частиною міжнародного права, яке регулює поведінку воюючих сторін і зобов'язує їх зберігати культурні цінності та врегульовано низкою міжнародно-правових актів, які формують правову основу для охорони культурних об'єктів у період війни.

У період воєнного стану адаптовано багато нормативно-правових актів у сфері культури, зокрема врегульовано процедури евакуації об'єктів культурної цінності, забезпечено юридичний захист пам'яток, пошкоджених унаслідок війни, для фіксації злочинів проти культурної спадщини, створено можливості для підтримки працівників сфери культури, які були вимушені змінити місце проживання.

Державні та недержавні інституції відіграють взаємодоповнюючу роль у реалізації культурної політики, сприяючи збереженню та розвитку культурного середовища. Державні органи забезпечують правове регулювання, фінансування, охорону культурної спадщини та інтеграцію культури в освітні програми. Вони є гарантом стабільності та дотримання міжнародних зобов'язань у сфері культури, що дозволяє реалізовувати масштабні проекти на національному рівні. Ключовою державною інституцією, яка здійснює реалізацію державної культурної політики є

Міністерство культури та стратегічних комунікацій України. Недержавні інституції, у свою чергу, доповнюють державну політику завдяки своїй гнучкості, інноваційності та залученню громадськості. Вони виступають ініціаторами культурних проєктів, підтримують творчі спільноти, захищають пам'ятки та сприяють популяризації культури на локальному та міжнародному рівнях. Ефективна співпраця між державними і недержавними інституціями є запорукою успішної реалізації культурної політики.

Важливим механізмом міжнародної комунікації, що використовує культурні цінності, традиції та мистецтво для зміцнення відносин між державами, популяризації національної ідентичності та здобуття міжнародної підтримки є культурна дипломатія. Для України, яка протистоїть агресії, культурна дипломатія стає невід'ємною частиною загальної стратегії на міжнародній арені. Вона допомагає не лише донести до світу правду про події в країні, а й формує позитивний імідж України як незалежної, культурно багатой та демократичної держави.

РОЗДІЛ 3

РЕАЛІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

3.1. Захист культурної спадщини та підтримка культурних ініціатив під час війни

Війна створює безпрецедентні виклики для культурної сфери, адже саме культура стає не лише джерелом національної ідентичності, а й інструментом опору та єднання народу. Збереження культурної спадщини, яка символізує історичну пам'ять і духовні цінності нації, є одним із головних завдань у період війни. Об'єкти культури часто опиняються під загрозою руйнування чи втрати, що потребує скоординованих дій з боку держави, громадських організацій та міжнародних партнерів.

Окрім захисту спадщини, не менш важливою є підтримка культурних ініціатив, які сприяють підвищенню морального духу населення, консолідації суспільства та приверненню уваги до подій в Україні. Мистецькі акції, фестивалі, літературні події та цифрові проєкти не лише підтримують креативний потенціал митців, але й допомагають міжнародній спільноті краще зрозуміти боротьбу України за свободу та її культурне багатство.

Таким чином, варто розглянути заходи з охорони культурної спадщини, зокрема евакуація цінностей та відновлення пошкоджених об'єктів, а також ключові культурні ініціативи, які підтримують суспільство в умовах війни, забезпечують інформаційний спротив та сприяють міжнародній солідарності.

Україна є учасницею «Конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту» від 14 травня 1954 року. Згідно зі статтею 3 цього документа, держави-учасниці зобов'язуються ще в мирний час вживати необхідних заходів для захисту культурних цінностей на своїй території від можливих наслідків збройного конфлікту [31].

Відповідно до Гаазької Конвенції заходи із захисту культурних об'єктів можуть включати:

- створення детальної бази даних про культурні цінності, включаючи їх опис, фотографії та дублювання інформації на різних носіях для надійного зберігання;

- забезпечення протипожежної безпеки в закладах культури, де зберігаються культурні цінності;

- розробку заходів для захисту об'єктів від викрадення, руйнування чи пошкодження;

- підготовку планів екстреної евакуації найцінніших культурних об'єктів, забезпечення необхідними матеріалами (захисні плівки, бокси, візки, драбини, спеціальний одяг для персоналу тощо) для оперативного реагування в разі надзвичайних ситуацій;

- проведення регулярних навчань для працівників закладів культури з питань захисту та евакуації культурних цінностей;

- за можливості облаштування захисних споруд і додаткових засобів безпеки для збереження культурних об'єктів [31].

Заходи із захисту культурних об'єктів мають на меті забезпечити ефективний захист культурної спадщини як у мирний час, так і в умовах збройного конфлікту, зберігаючи національні цінності для майбутніх поколінь.

Відповідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини» культурна спадщина охоплює всі об'єкти, що мають історичну, археологічну, мистецьку, наукову чи архітектурну цінність. До неї відносяться пам'ятки архітектури, археологічні комплекси, меморіальні місця, твори мистецтва, історичні ландшафти та інші матеріальні й нематеріальні об'єкти, які є свідченням розвитку української нації та світової культури. Згідно із Законом можна виокремити ключові принципи, на яких ґрунтується охорона культурної спадщини:

- пріоритет охорони спадщини, тобто інтереси збереження культурної

спадщини мають перевагу над економічними чи іншими міркуваннями;

- державний контроль, адже органи влади зобов'язані забезпечувати дотримання законодавства у сфері охорони культурних об'єктів;

- відповідальність за збереження, оскільки як держава, так і власники або користувачі об'єктів спадщини відповідають за їх збереження та належний догляд;

- доступність культурних цінностей, тобто об'єкти спадщини мають бути доступними для громадськості, якщо це не суперечить умовам їх охорони [57].

Основним інструментом обліку й контролю за збереженням пам'яток, відповідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини» є Державний реєстр нерухомих пам'яток України, куди вносяться всі об'єкти, які мають культурну цінність. Кожен об'єкт, внесений до реєстру, отримує охоронний статус, що накладає обов'язок на його власників чи користувачів дотримуватись правил збереження, які регламентуються законодавством. Забороняється будь-яка діяльність, що може завдати шкоди таким об'єктам, включаючи незаконне будівництво, зміну зовнішнього вигляду або демонтаж. Охорона культурної спадщини фінансується як із державного бюджету, так і за рахунок місцевих бюджетів, меценатів, благодійників та міжнародних грантів. Закон також заохочує залучення приватних інвестицій у відновлення пам'яток через партнерські програми та податкові пільги. Закон визначає, що використання об'єктів культурної спадщини має відбуватися виключно з дотриманням вимог їхньої охорони. Вони можуть використовуватися для наукових, освітніх, туристичних чи культурних цілей, але за умови збереження їхньої автентичності. Також, важливим аспектом Закону є популяризація культурної спадщини. Вона включає організацію екскурсій, створення музеїв, проведення фестивалів і культурних заходів, що сприяють підвищенню обізнаності громадян про значення спадщини та необхідність її збереження [57].

Важливо визначити, що порушення законодавства у сфері охорони

культурної спадщини, зокрема умисне знищення, пошкодження чи незаконне використання об'єктів, карається відповідно до адміністративного та кримінального законодавства [57].

Згідно зі статтею 3 Закону України «Про охорону культурної спадщини», управління у цій сфері здійснюється Кабінетом Міністрів України та спеціально уповноваженими органами. До таких органів належать центральні виконавчі органи, що відповідають за формування та реалізацію державної політики з охорони культурної спадщини, органи виконавчої влади Автономної Республіки Крим, а також обласні, районні, Київська та Севастопольська міські адміністрації й виконавчі органи сільських, селищних та міських рад [57].

Війна в Україні суттєво вплинула на культурні інституції країни, спричинивши масштабні втрати та виклики. Під час російського вторгнення в Україну значно постраждала культурна спадщина країни. Станом на 16 жовтня 2024 року ЮНЕСКО підтвердило пошкодження 457 об'єктів культурної спадщини, серед яких:

- 143 релігійних об'єкти;
- 231 будівля історичного та/або художнього значення;
- 32 музеї;
- 33 пам'ятники;
- 17 бібліотек;
- 1 архів [28].

Проте, за даними Міністерства культури та стратегічних комунікацій України, станом на 2024 рік, загальна кількість пошкоджених або знищених культурних об'єктів перевищує 3 288 [28].

Варто відзначити, що відповідно до норм міжнародного права, цілеспрямоване знищення культурної спадщини вважається воєнним злочином, а руйнування об'єктів культурної спадщини підкреслює масштабний культурний вплив війни на Україну [31].

Так, 23 липня 2023 року ракетний удар Росії серйозно пошкодив Спасо-Преображенський собор – найбільший православний храм міста, а також 25 інших архітектурних пам'яток. 28 жовтня 2024 року у Харкові внаслідок авіаудару була пошкоджена знакова споруда конструктивізму радянської епохи – Будівля Держпрому. Під час вторгнення 2022 року постраждала Церква Покрови Пресвятої Богородиці в Липівці, але згодом вона була відбудована, ставши символом стійкості України [28].

Таким чином, руйнування об'єктів культурної спадщини під час війни має глибокий вплив на культурну ідентичність нації. Знищення таких об'єктів не лише позбавляє народ матеріальних свідчень його історії та культури, але й підриває його національну самосвідомість та спадщину, що є невід'ємною частиною людської цивілізації.

Міністерство культури та стратегічних комунікацій України у своєму звіті зазначило, що станом на листопад 2024 року пошкоджень та руйнувань зазнали пам'ятки культури по всій території України. Найбільше пошкоджень об'єктів культурної спадщини зазнала Харківська область, де було зафіксовано 316 таких випадків. Друге місце займає Донецька область із 163 зруйнованими або пошкодженими об'єктами. Херсонська область постраждала не менше, з показником у 157 об'єктів. В Одеській області зафіксовано 116 випадків пошкодження, а в Київській області разом із містом Київ – 81. Чернігівська область зазнала втрат у 65 об'єктів, а у Львівській – 60. У Запорізькій області зруйновано чи пошкоджено 53 об'єкти, тоді як у Миколаївській та Дніпропетровській областях – по 41 об'єкту в кожній. Луганська область втратила 31 об'єкт, а Сумська – 29. Дещо менші втрати зафіксовані у Хмельницькій області, де пошкоджено 10 об'єктів, Полтавській – 6, Вінницькій і Житомирській – по 4 в кожній. У Кіровоградській та Черкаській областях пошкоджено по одному об'єкту культурної спадщини [28].

Зазначені дані ілюструють масштаб руйнувань, які торкнулися кожного регіону України, завдаючи непоправних втрат її культурній спадщині.

Війна завдала нищівного удару по видавничій галузі України, спричинивши зупинку друкарень, втрату інфраструктури, знищення складів і бібліотек. З лютого 2022 року книговидання зменшилося майже на половину, а обсяги друку впали на 35%. Харків, як головний осередок поліграфії, зазнав найбільших втрат: окупанти зруйнували ключові друкарні, такі як «Ранок» і «Глобус». Росіяни також знищили бібліотеки в Чернігові, Маріуполі та інших містах, залишивши понад 21 бібліотеку без жодного збереженого документа. Попри труднощі, видавці, письменники й волонтери продовжують працювати. Багато хто долучився до лав ЗСУ, займається волонтерством або організовує гуманітарну допомогу. Однак втрати серед діячів культури є величезними, загинули десятки письменників і видавців. У цій складній ситуації українська книговидавнича галузь намагається виживати й адаптуватися, зберігаючи важливу культурну спадщину та підтримуючи дух нації [67].

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року спричинило одну з найбільших світових криз за останні десятиліття – гуманітарну, кризу міжнародного права та інституцій, а також поставило під загрозу значну частину європейської культурної спадщини. Внаслідок бойових дій велика кількість культурних об'єктів України, включаючи церкви, музеї, архітектурні пам'ятки, бібліотеки та інші важливі символи історії, опинилися під загрозою або зазнали серйозних пошкоджень. Такі події викликають обґрунтоване занепокоєння з боку ЮНЕСКО, адже Україна є домівкою для семи об'єктів Світової спадщини, розташованих у Києві, Львові та інших містах, а також численних архівів, що входять до Реєстру «Пам'ять світу» [25, с. 29].

Науковиця Т. В. Кара-Васильєва у своєму дослідженні здійснила аналіз та фіксацію значних втрат культурної спадщини України внаслідок російської агресії. Під загрозою знищення опинилися шедеври архітектури, сакральні споруди з унікальними іконостасами та розписами, а також колекції музеїв, які зберігали витвори образотворчого й декоративного мистецтва. Особливо постраждали міста Харків, Маріуполь, Чернігів, Одеса та інші населені

пункти. У Харкові зруйновано будівлю Харківського художнього музею, Національний літературно-меморіальний музей Г.С. Сковороди в Сквородинівці, а також державну наукову бібліотеку імені Короленка, зведену архітектором О. Бекетовим. У Маріуполі авіабомба знищила Художній музей імені Куїнджі, який зберігав майже 2000 експонатів, включаючи роботи Івана Айвазовського та сучасних українських художників. На Київщині згорів історико-краєзнавчий музей у с. Іванків, де зберігалися близько 25 унікальних робіт народної художниці Марії Приймаченко. Значних втрат зазнала Одеса: пошкоджено Воронцовський палац – пам'ятку архітектури XIX століття. Таким чином, зростає нагальна потреба у системній фіксації та збереженні зруйнованих і пошкоджених культурних пам'яток, адже на обліку в Україні до 2020 року перебувало понад 130 тисяч історично значущих об'єктів. Їх документування та відновлення є важливим кроком у збереженні національної ідентичності й історичної пам'яті [27, с. 43].

З початком бойових дій в Україні було вжито активних заходів для захисту нерухомих пам'яток у різних містах, аби зберегти їх від руйнувань. У Києві, за участю Департаменту охорони культурної спадщини, підприємців та волонтерів, захищено близько 30 об'єктів культурної спадщини. Зокрема, укріплено центральний вхід Театру на Подолі, встановлено захист для вітражів київського фунікулера, створених художником-монументалістом Іваном-Валентином Задорожним. Також облаштовано захисні конструкції для пам'ятників Самсону, Володимиру Великому, Ярославу Мудрому, Михайлу Грушевському, Тарасу Шевченку, княгині Ользі, святому апостолу Андрію Первозваному, Кирилу і Мефодію. У Львові частину об'єктів культурної спадщини демонтували та перевезли в укриття, а ті, що неможливо було перемістити, захистили дерев'яними конструкціями, пластиком та іншими матеріалами. З Вірменського собору було знято розп'яття Ісуса Христа, яке востаннє демонтовували під час Другої світової війни. Значну допомогу в захисті львівських пам'яток надали європейські організації, зокрема з Польщі до міста доставили два вагони захисних матеріалів [46, с. 55]. В Одесі, для

захисту одного з головних символів міста – пам'ятника герцогу де Рішельє (Дюку), його укріпили понад тисячею мішків із піском [65].

Здійснені заходи підкреслюють важливість захисту культурної спадщини України в умовах війни, щоб зберегти історичні та мистецькі цінності для майбутніх поколінь.

Як зазначає Ірина Осадча, членкиня дирекції Українського культурного фонду, саме завдяки культурі та мистецтву, українці здатні відчувати особисту належність до своєї держави, формувати та підтримувати національну ідентичність, згуртовуватись та боротися спільними зусиллями проти ворога [85].

За словами виконавчого директора Українського культурного фонду (УКФ) В. Берковського, внесок культурної сфери у захист держави можна порівняти з роллю оборонної промисловості. Культурна діяльність охоплює кілька ключових напрямів, таких як інформаційний, волонтерський, санкційний, реабілітаційний і дипломатичний (див. табл. 3.1). Культура завжди була носієм ідей, смислів та інформації, що робить її особливо важливою у часи війни [85].

Таблиця 3.1.

**Напрямки діяльності у сфері культури під час війни
(за В. Берковським)**

Напрямок	Опис	Приклади
Дипломатичний	Через культурні заходи, такі як виставки, фільми, фестивалі, презентації, дискусії, перформанси та постановки, Україна просуває свої культурні, ідеологічні та політичні наративи в європейському просторі та підтримує увагу західного суспільства до війни та посилює міжнародну підтримку.	Амбасадори УКФ організували понад 60 заходів.

Продовження Таблиці 3.1.

Санкційний	Завдяки закликам української культурної спільноти та міжнародних партнерів було запроваджено санкції проти російського культурного середовища. Багато міжнародних організацій припинили співпрацю з Росією.	Через звернення УКФ російські організації виключені з European Network of Cultural Management and Policy.
Волонтерський	Інституції культури збирають кошти на підтримку військових, гуманітарну допомогу постраждалим від війни, відбудову шкіл та лікарень, а також забезпечення культурної інфраструктури.	Культурні заклади організовують збори коштів для військових та гуманітарної підтримки.
Інформаційний	Культура використовується для інформування світової спільноти про події в Україні, зокрема про російські злочини, тим самим формуючи обізнаність і підтримку міжнародного суспільства.	Поширення інформації через культурні проекти та мистецькі події.
Реабілітаційний	Культура забезпечує психологічну підтримку та згуртування. Концерти, мистецькі заходи та інші ініціативи сприяють зняттю напруги та підтримці населення.	Концерти в метро, виступи митців на фронті, заходи в таборах для біженців.

Діячі культури активно доносять до світової спільноти правду про події в Україні, зокрема про злочини агресора проти культурної спадщини та інституцій, де зберігаються національні надбання. Митці та творчі працівники організовують збір коштів на гуманітарні та військові потреби, а також займаються відновленням зруйнованої культурної інфраструктури. Вони створюють культурні події для громад, які постраждали від війни або були деокуповані. Наприклад, концерти в метро, на відкритих майданчиках чи у військових таборах стають важливим об'єднувальним фактором, підтримуючи

моральний дух і даруючи відчуття свята навіть у найтяжчих умовах. Такі заходи свідчать про незламний дух українського народу та надихають на подальшу боротьбу і відбудову країни. Одним із важливих аспектів цієї діяльності є арт-терапія, яка сприяє реабілітації постраждалих. Творчі майстер-класи для дітей не лише залучають їх до мистецького процесу, а й дозволяють долучитися до морально-психологічної підтримки військових і поранених. Дитячі малюнки, браслети-обереги, ляльки-мотанки стають символами турботи та надії, демонструючи силу культури як інструменту об'єднання, підтримки та відновлення [41, с. 5].

Під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну особливої уваги набувають культурні проєкти, які не лише зберігають українську спадщину, але й сприяють її осмисленню в нових контекстах. Одним із таких напрямів є ініціативи, спрямовані на деколонізацію української культури. Зокрема, реалізуються проєкти, як-от «Деколонізація в українських музеях» та міждисциплінарна програма «Деколонізація мистецтва», які аналізують і переосмислюють вплив імперської та колоніальної політики Росії на українське мистецтво та культурні установи [71].

Важливим кроком у зміцненні принципу мультикультурності став проєкт «Національні спільноти України у війні проти Росії», що розповідає про внесок представників різних національних спільнот, які проживають в Україні, а також громадян інших країн, у боротьбу з російською агресією. Проєкт висвітлює їхні історії героїзму, солідарності та самовідданості у цей складний час. Учасники проєкту демонструють багатогранність ролі національних спільнот у спільній боротьбі за свободу. Вони беруть активну участь у воєнних діях, займаються волонтерською діяльністю, організують допомогу постраждалим громадам, забезпечують інформаційне висвітлення подій для світової спільноти та активно працюють у своїх професійних сферах, сприяючи зміцненню українського опору. Ініціатива має важливе інформаційне значення, показуючи світові не лише багатокультурність України, але й її здатність інтегрувати різні етнічні та національні групи в

єдине суспільство, об'єднане ідеями свободи і взаємоповаги, що сприяє формуванню позитивного іміджу України як держави, яка цінує різноманіття та взаємодію культур навіть у найважчі часи [44].

Важливо відмітити, що починаючи з 2017 року, щороку в Україні проводиться міжнародний форум «Креативна Україна», який вважається найбільшою платформою у Східній Європі для обговорення питань державної політики у сфері культури та креативних індустрій. Захід об'єднує політиків, підприємців, міжнародних експертів, представників державної влади та громадянського суспільства з різних країн світу. Форум проводиться щороку, надаючи учасникам можливість обмінятися досвідом, обговорити виклики та знайти ефективні шляхи розвитку креативної економіки в Україні. Особливістю форуму є його масштабність і міжнародний формат: кілька десятків спікерів із понад десяти країн представляють свої ідеї та рішення для підтримки культури як важливої складової економічного розвитку та соціальної трансформації [73].

Так, 19 березня 2024 року у Київському академічному драматичному театрі на Подолі стартував VII Міжнародний форум «Креативна Україна» під назвою «Rethinking.Culture/Переосмислення. Культура». Головною метою заходу стало висвітлення того, як у часи війни переосмислюється українська культура та креативні індустрії, а також демонстрація їхнього внеску в боротьбу проти російської агресії. Під час відкриття Перша Леді України Олена Зеленська відзначила важливість культури у зміцненні духу нації, підкресливши, що навіть у найскладніших умовах українські театри заповнені глядачами, а лауреати Шевченківської премії боронять країну в окопах. Вона наголосила, що сучасна культура допомагає перетворювати біль на силу, створюючи нові сенси та підтримуючи єдність суспільства в умовах війни [73].

Культура під час війни стає ще однією зброєю. Росія це демонструє, свідомо знищуючи осередки української ідентичності, тоді як Україна використовує свої культурні установи, щоб підтримувати людей у важкі часи.

Ключову роль у формуванні культурної політики під час війни відіграє телебачення, забезпечуючи інформаційну безпеку, підтримку морального духу та протидію пропаганді. Завдяки телемарафонам «Єдині новини» та «Суспільне. Спротив» українські глядачі отримують перевірену інформацію про військові та політичні події, практичні поради та підтримку в умовах кризової ситуації. Водночас проєкти Військового телебачення України, такі як «Воєнкор» і «Воїн – це я», дозволяють висвітлювати життя українських військових з передової, а програми на кшталт «Антизомби» спростовують фейки, викриваючи пропагандистські методи ворога. Сатиричні передачі «Байрактар news» і «Бункер» допомагають зберегти стійкість нації, використовуючи гумор як засіб протидії страху та емоційної напруги. Таким чином, телебачення під час війни не лише інформує, а й об'єднує суспільство, формуючи спільну національну ідентичність і культурну стійкість [39, с. 73].

Важливим інструментом інформаційної політики, забезпечуючи оперативне донесення правдивих новин, боротьбу з дезінформацією та підтримку морального духу населення стало радіо. Українське радіо, інтегруючись у телерадіомарафон «Єдині новини», надає суспільству щоденні зведення про хід війни через програми, такі як «День війни», а рубрика «Русській фейк іді на...» викриває пропагандистські наративи ворога [74]. Військова радіостанція «Армія FM» спрямована на підтримку українських воїнів, піднімаючи їхній бойовий дух і забезпечуючи інформаційний супровід. Перетворення «Русского Радио Украина» на «Радіо Байрактар» стало символом спротиву, об'єднуючи українців через гасло «музика української перемоги» та транслюючи патріотичний контент. Такі станції, як «Радіо Свобода», «Громадське радіо» та «Вільне радіо», через інформаційні рубрики «Війна» висвітлюють ключові події, підтримуючи зв'язок між громадянами та подіями на фронті. Завдяки цьому радіо під час війни виконує важливу культурну і соціальну місію, зміцнюючи національну єдність і опірність суспільства [39, с. 74].

Наступним за потужністю пластом культурного спротиву російській агресії стає музика. Вона слугує джерелом натхнення, засобом підвищення морального духу та інструментом для висміювання ворога і його пропаганди. Пісні стають потужним засобом формування національної свідомості, несучи в собі ідеї та погляди, які підтримують віру в перемогу. Символом української незламності стала пісня «Ой у лузі червона калина», виконана Андрієм Хливнюком на Софійській площі, яка стала гімном сучасної війни та здобула популярність далеко за межами України [78]. Її переспівували музиканти з різних країн, таких як Великобританія, Грузія, Південна Корея, США, демонструючи підтримку українського народу [45].

Окрім того, сучасна українська музика наповнена гумором і сатирою, які слугують своєрідною зброєю проти агресора. Починаючи з пісні Тараса Боровка «Байрактар», українські музиканти створили низку композицій, спрямованих на висміювання російських військових та пропаганди, серед яких «Рускій военний корабель пішов би ти на хуй» гурту Botashe, «Чорнобаївка» Jalsomino, «Москаль не красій (Геть з України)» Jerry Neil та багато інших. Такі композиції не лише розважають, але й підкреслюють бойовий дух українців, сприяючи їхній стійкості у важкий час. Патріотичні треки, як-от «Непереможна Україна», «Ми з України» та «Доброго вечора, ми з України», також об'єднують виконавців різних поколінь, відображаючи єдність нації у боротьбі за свободу [39, с. 74].

Таким чином, музика під час війни стає не лише розвагою, але й потужним інструментом культурної політики, що допомагає зберегти ідентичність, підтримати бойовий дух і донести український голос до світу.

Благодійні концерти українських артистів стали важливою частиною культурного спротиву, підтримуючи Україну на міжнародній арені та збираючи кошти для подолання гуманітарних наслідків війни. Такі заходи, як марафони «Save Ukraine – #StopWar», «Embrace Ukraine – #StrivingTogether», та віртуальний концерт «World Unite for Ukraine», об'єднали європейських політиків і митців у висловленні солідарності з українцями [39, с. 75].

Водночас київський метрополітен став унікальним майданчиком для культурних подій, де виступали «Океан Ельзи», «Друга Ріка», MONATIK, Тіна Кароль, та інші, зокрема за участі міжнародних зірок, як-от Боно з U2 [47]. Благодійні концерти підтримували дух українців, привертали увагу світу до трагедії війни та об'єднували людей у боротьбі за свободу.

У перші дні вторгнення театри, музеї та інші культурні заклади швидко оговталися та почали допомагати забезпечувати населення найнеобхіднішим там, де це було можливо. Проте навіть у війні мистецтво не має мовчати: з весни дедалі частіше відновлюються театральні вистави, створюються нові культурні й благодійні ініціативи. Мистецтво допомагає українцям долати емоційні виклики, адаптуватися до нових умов, об'єднуватися та зберігати свою національну ідентичність.

З початком вторгнення багато культурних установ по всій Україні перетворили свої приміщення на притулки для тимчасових переселенців. Команди цих закладів разом із волонтерами об'єднали зусилля, щоб забезпечити людям максимально комфортні умови: можливість відпочити, отримати гарячу їжу та необхідну підтримку — чи це був театр, університет, чи бібліотека [1].

На початку повномасштабної війни театри Західної та Центральної України стали важливими осередками підтримки для населення. Вони надавали прихисток для тимчасових переселенців, зокрема у Львові, Івано-Франківську, Луцьку, Рівному, Черкасах, Житомирі та інших містах, а також активно займалися волонтерською діяльністю. Такі театри, як Львівський національний театр імені Марії Заньковецької, Івано-Франківський драматичний театр ім. Івана Франка, «Гармидер» у Луцьку та інші, стали осередками допомоги людям у скрутний час [1].

У квітні 2022 року розпочалося поступове відновлення театральної діяльності. Театри організовували благодійні виїзні вистави для військових і переселенців, створюючи для них можливість хоча б на короткий час відволіктися від реалій війни. Так, Харківський академічний театр музичної

комедії, Житомирський музично-драматичний театр ім. Івана Кочерги та Черкаський драматичний театр ім. Тараса Шевченка активно долучилися до цієї ініціативи. Паралельно театральні колективи почали створювати нові вистави, що відображали події війни, серед яких «Ответка» Закарпатського музично-драматичного театру, «Блокпост» Київського театру ім. Лесі Українки, «Маріупольська драма» Донецького драматичного театру та «Всупереч» Дніпровського театру драми та комедії. Вони стали важливими культурними рефлексіями на воєнну дійсність, фіксуючи переживання та виклики сучасного українського суспільства. Значними стали й символічні зміни: Національний театр ім. Лесі Українки та Одеський драматичний театр позбулися зі своїх назв слова «російський», що стало проявом переосмислення національної ідентичності в умовах війни [39, с. 75].

Таким чином, українські театри не лише адаптувалися до нових викликів, але й активно долучилися до підтримки духу нації та збереження культурної спадщини.

Відступ російських військ із північно-східних областей України активізував музейну діяльність, спрямовану на збереження пам'яті про російську агресію. У музеях відкривалися виставки, присвячені війні, такі як «Україна. Розп'яття» у Національному музеї історії України у Другій світовій війні, «Життя проти війни» в Закарпатському краєзнавчому музеї та «Життя переможе смерть» у Полтавському краєзнавчому музеї. Особливу увагу привернула інтерактивна виставка «Знешкодження» у Полтаві, де експонати зброї агресора символічно представлені як знешкоджені чи трансформовані, підкреслюючи перевагу життя над смертю [39, с. 76].

Таким чином, сучасна війна стала не лише військовим протистоянням, а й боротьбою між російською імперською та українською демократичною культурами. Українська національна культура перетворилася на потужний інструмент спротиву, спрямований на збереження ідентичності, моральну підтримку суспільства та протидію ворожій пропаганді. Культурні продукти – від пісень, картин, театральних вистав до музейних експозицій і YouTube-

контенту – об'єднують суспільство та формують спільну національну пам'ять. Основними завданнями культурного спротиву є допомога військовим і переселенцям, інформування про війну, розрив зв'язків із російською культурою, психологічна підтримка та створення нового українського культурного продукту. Підтримка культурних ініціатив та заходів культурного спротиву ще раз підкреслює, що культура є одним із ключових чинників, які наближають Україну до перемоги.

3.2. Рекомендації для покращення культурної політики та підтримки культурної ідентичності в умовах воєнного стану

Умови воєнного стану ставлять перед культурною політикою нові виклики, які потребують швидкого реагування та адаптації. Збереження культурної спадщини, підтримка творчих спільнот та розвиток культурної ідентичності набувають особливого значення як засобу згуртування суспільства, збереження історичної пам'яті та протидії деструктивним впливам війни. У цей період культура стає важливим інструментом зміцнення національної свідомості та підтримки морального духу населення. Однак ефективна реалізація цих завдань вимагає оновлення підходів до культурної політики, вдосконалення механізмів захисту та підтримки культурної спадщини, а також розробки стратегій, що відповідають сучасним викликам.

Після впровадження реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні фінансування культурної сфери стало виключною відповідальністю місцевих бюджетів. Однак більшість об'єднаних територіальних громад стикаються з труднощами у виконанні своїх фінансових зобов'язань щодо утримання мережі закладів культури. У нинішніх умовах, коли бюджетні пріоритети держави змінюються через війну та інші соціальні виклики, існує загроза реорганізації або закриття значної

кількості закладів культури без належних на те підстав. Для уникнення таких наслідків необхідно на законодавчому рівні створити додаткові механізми фінансової підтримки закладів культури, у тому числі запровадження державних субвенцій для їхньої підтримки та розвитку, стимулювання залучення додаткових джерел фінансування, а також забезпечення прозорості у використанні фінансових ресурсів у цій сфері. Такі кроки дозволять зберегти культурну інфраструктуру та забезпечити її розвиток навіть в умовах складної соціально-економічної ситуації.

Багато закладів культури в Україні перебувають у незадовільному стані та потребують модернізації інженерно-технічного забезпечення. Водночас відсутній належний державний моніторинг стану їх матеріально-технічної бази, оскільки органам державної та місцевої влади бракує можливостей для оперативного фіксування пошкоджень і руйнувань. Особливо це стосується районів, де тривають активні бойові дії. Через це немає повної картини щодо стану культурної інфраструктури в розрізі кожного населеного пункту. Попри обмеження, вже очевидно, що внаслідок війни в деяких регіонах значна частина закладів культури зазнала серйозних пошкоджень або була повністю зруйнована. У таких умовах постає нагальна потреба вдосконалення законодавчих механізмів, які б інтегрувалися в цілісну культурну політику держави та забезпечували підтримку, відновлення й реформування базової мережі закладів культури. Такі механізми дозволять не лише відновити зруйновані об'єкти, а й створити сучасну, ефективну інфраструктуру культури.

Нині особливо актуальним є впровадження в українське законодавство норм міжнародного гуманітарного права, зокрема щодо захисту культурних цінностей. Також важливо підвищувати якість національних розслідувань воєнних злочинів, створювати доказову базу та документувати злочини, що дозволить ефективно відстоювати інтереси України як на міжнародному рівні, так і в рамках національного правосуддя.

Тривалі бойові дії та тимчасова окупація частини територій України

призвели до значного відтоку професійних кадрів із культурної сфери, що суттєво вплинуло на можливість підтримки та розвитку культурного середовища в умовах війни. Багато творчих колективів і окремих митців змушені були покинути свої місця роботи через небезпеку або відсутність належних умов для продовження діяльності. В цих умовах особливо актуальним є забезпечення безпечних умов праці, фінансової підтримки та створення стимулів для розвитку творчої діяльності. Також важливо підтримувати творчі колективи й окремих митців у створенні якісного та актуального культурного продукту, який відповідатиме потребам і запитам сучасного українського суспільства. Повернення професійних кадрів до культурної сфери не лише сприятиме відновленню галузі, але й стане важливим кроком у збереженні національної ідентичності, формуванні суспільного духу та культурної єдності в складний для країни час.

В умовах війни, коли об'єкти культурної інфраструктури зазнають загрози часткового руйнування чи повного знищення, особливо важливим є збереження як матеріальної культурної спадщини, так і кадрового складу закладів культури. Функціонування базової мережі культурних закладів залежить не лише від захисту їхньої інфраструктури, але й від підтримки професійних кадрів, які забезпечують діяльність цієї сфери. Для цього необхідно передбачити на законодавчому рівні форми державної підтримки, спрямовані на збереження культурної інфраструктури. Розробка й впровадження додаткових соціальних, економічних і фінансових гарантій для працівників закладів культури допоможуть забезпечити стабільність роботи закладів навіть у складних умовах. Оновлення законодавства у сфері культури, зокрема в контексті проведення реформ, дозволить підвищити доступність і якість надання культурних послуг, що сприятиме не лише збереженню національної спадщини, але й створенню нових можливостей для розвитку культури, її адаптації до сучасних викликів та запитів суспільства. Таким чином, підтримка культури стає не лише питанням збереження, але й інструментом формування національної ідентичності та єдності.

Висновки до третього розділу

Одним із головних завдань у період війни є збереження культурної спадщини, яка символізує історичну пам'ять і духовні цінності нації. Об'єкти культури часто опиняються під загрозою руйнування чи втрати, що потребує скоординованих дій з боку держави, громадських організацій та міжнародних партнерів. Основним інструментом обліку й контролю за збереженням пам'яток є Державний реєстр нерухомих пам'яток України, куди вносяться всі об'єкти, які мають культурну цінність. Війна в Україні суттєво вплинула на культурні інституції країни, спричинивши масштабні втрати та виклики – ЮНЕСКО підтвердило пошкодження 457 об'єктів культурної спадщини.

З початком бойових дій в Україні було вжито активних заходів для захисту нерухомих пам'яток у різних містах, аби зберегти їх від руйнувань: укріплено входи, облаштовано захисні конструкції, частина об'єктів культурної спадщини демонтована та перевезена в укриття.

Культурна сфера є оборонною галуззю країни та охоплює кілька ключових напрямів, таких як інформаційний, волонтерський, санкційний, реабілітаційний і дипломатичний.

Під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну особливої уваги набувають культурні проекти, які не лише зберігають українську спадщину, але й сприяють її осмисленню в нових контекстах. Діячі культури активно доносять до світової спільноти правду про події в Україні, зокрема про злочини агресора проти культурної спадщини та інституцій, де зберігаються національні надбання.

Українська національна культура перетворилася на потужний інструмент спротиву, спрямований на збереження ідентичності, моральну підтримку суспільства та протидію ворожій пропаганді. Основними завданнями культурного спротиву є допомога військовим і переселенцям, інформування про війну, розрив зв'язків із російською культурою, психологічна підтримка

та створення нового українського культурного продукту. Підтримка культурних ініціатив та заходів культурного спротиву ще раз підкреслює, що культура є одним із ключових чинників, які наближають Україну до перемоги.

Умови воєнного стану ставлять перед культурною політикою нові виклики, які потребують швидкого реагування та адаптації. У цей період культура стає важливим інструментом зміцнення національної свідомості та підтримки морального духу населення. Ефективна реалізація поставлених завдань вимагає оновлення підходів до культурної політики, вдосконалення механізмів захисту та підтримки культурної спадщини, а також розробки стратегій, що відповідають сучасним викликам.

ВИСНОВКИ

Отже, аналіз проблеми реалізації культурної політики України в умовах воєнного стану дало змогу досягти мету та поставлених завдань дослідження, а також дійти наступних висновків:

1. Було визначено поняття та сутність культурної політики держави. Отже, культурна політика полягає у визначенні пріоритетів у сфері культури, підтримці творчих ініціатив, збереженні культурної спадщини, а також у формуванні сприятливих умов для культурного обміну та інтеграції у глобальний культурний простір. Культурна політика охоплює широкий спектр напрямів діяльності та об'єднує численні державні та громадські органи, підприємства, установи, організації й заклади: театральне, музичне, хореографічне, образотворче, декоративно-прикладне, естрадне і циркове мистецтво; діяльність концертних організацій, музеїв, бібліотек, будинків культури, кінематографії, телебачення і радіомовлення; видавнича справа, поліграфія та книжкова торгівля. Важливими організаціями, установами та закладами, що спеціалізуються на збереженні, розвитку, популяризації та підтримці культурних цінностей, національних традицій, мистецтва та творчості є культурні інституції, серед яких варто виділити музеї, бібліотеки, театри, кінотеатри, галереї, виставкові зали, культурні центри та будинки культури. академічні та науково-дослідницькі інституції, заклади мистецької освіти.

2. Було розглянуто функції культурної політики у період війни. У воєнний період культурна політика набуває надзвичайного значення, адже саме культура стає ключовим чинником збереження національної ідентичності, єдності суспільства та стійкості перед загрозами, які несе війна. Вона виконує важливі функції, спрямовані на захист і збереження культурної спадщини, підтримку комунікації з суспільством, а також формування й зміцнення національної свідомості.

3. Вдалось проаналізувати основні законодавчі акти, що регулюють культурну політику України в умовах воєнного стану. Так, аналіз законодавчої та нормативно-правової бази у сфері культурної політики України показує, що держава створила досить розгалужену систему правового регулювання. Серед основних нормативно-правових актів у сфері культурної політики варто виділити Закони України «Про культуру», «Про Український культурний фонд», «Про охорону культурної спадщини», «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей», «Про кінематографію», «Про бібліотеки і бібліотечну справу» «Про музеї та музейну справу», «Про театри і театральну справу», «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні», «Про медіа», «Про засади державної мовної політики», а також накази Міністерства культури та стратегічних комунікацій України. Отже, закони та нормативно-правові акти спрямовані на підтримку та розвиток культури, збереження культурної спадщини, розвиток креативних індустрій та забезпечення доступу громадян до культурних благ. Водночас існує необхідність у постійному вдосконаленні законодавчої бази, адаптації її до сучасних викликів та міжнародних стандартів, щоб забезпечити ефективне функціонування культурної політики України. Питання захисту культурної спадщини під час збройних конфліктів є важливою частиною міжнародного права, яке регулює поведінку воюючих сторін і зобов'язує їх зберігати культурні цінності та врегульовано низкою міжнародно-правових актів, які формують правову основу для охорони культурних об'єктів у період війни.

У період воєнного стану адаптовано багато нормативно-правових актів у сфері культури, зокрема врегульовано процедури евакуації об'єктів культурної цінності, забезпечено юридичний захист пам'яток, пошкоджених унаслідок війни, для фіксації злочинів проти культурної спадщини, створено можливості для підтримки працівників сфери культури, які були вимушені змінити місце проживання.

4. Було досліджено роль державних і недержавних інституцій у реалізації культурної політики. Державні та недержавні інституції відіграють

взаємодоповнюючу роль у реалізації культурної політики, сприяючи збереженню та розвитку культурного середовища. Державні органи забезпечують правове регулювання, фінансування, охорону культурної спадщини та інтеграцію культури в освітні програми. Вони є гарантом стабільності та дотримання міжнародних зобов'язань у сфері культури, що дозволяє реалізовувати масштабні проєкти на національному рівні. Ключовою державною інституцією, яка здійснює реалізацію державної культурної політики є Міністерство культури та стратегічних комунікацій України. Недержавні інституції, у свою чергу, доповнюють державну політику завдяки своїй гнучкості, інноваційності та залученню громадськості. Вони виступають ініціаторами культурних проєктів, підтримують творчі спільноти, захищають пам'ятки та сприяють популяризації культури на локальному та міжнародному рівнях. Ефективна співпраця між державними і недержавними інституціями є запорукою успішної реалізації культурної політики.

5. Було охарактеризовано культурну дипломатію як інструмент міжнародної підтримки України. Таким чином, важливим механізмом міжнародної комунікації, що використовує культурні цінності, традиції та мистецтво для зміцнення відносин між державами, популяризації національної ідентичності та здобуття міжнародної підтримки є культурна дипломатія. Для України, яка протистоїть агресії, культурна дипломатія стає невід'ємною частиною загальної стратегії на міжнародній арені. Вона допомагає не лише донести до світу правду про події в країні, а й формує позитивний імідж України як незалежної, культурно багатой та демократичної держави.

6. Під час роботи було обґрунтовано принципи захисту культурної спадщини та підтримки культурних ініціатив під час війни. Одним із головних завдань у період війни є збереження культурної спадщини, яка символізує історичну пам'ять і духовні цінності нації. Об'єкти культури часто опиняються під загрозою руйнування чи втрати, що потребує скоординованих дій з боку держави, громадських організацій та міжнародних партнерів.

Основним інструментом обліку й контролю за збереженням пам'яток є Державний реєстр нерухомих пам'яток України, куди вносяться всі об'єкти, які мають культурну цінність. Війна в Україні суттєво вплинула на культурні інституції країни, спричинивши масштабні втрати та виклики – ЮНЕСКО підтвердило пошкодження 457 об'єктів культурної спадщини. З початком бойових дій в Україні було вжито активних заходів для захисту нерухомих пам'яток у різних містах, аби зберегти їх від руйнувань: укріплено входи, облаштовано захисні конструкції, частина об'єктів культурної спадщини демонтована та перевезена в укриття. Культурна сфера є оборонною галуззю країни та охоплює кілька ключових напрямів, таких як інформаційний, волонтерський, санкційний, реабілітаційний і дипломатичний.

Під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну особливої уваги набувають культурні проєкти, які не лише зберігають українську спадщину, але й сприяють її осмисленню в нових контекстах. Українська національна культура перетворилася на потужний інструмент спротиву, спрямований на збереження ідентичності, моральну підтримку суспільства та протидію ворожій пропаганді. Основними завданнями культурного спротиву є допомога військовим і переселенцям, інформування про війну, розрив зв'язків із російською культурою, психологічна підтримка та створення нового українського культурного продукту.

7. Було розроблено рекомендації для покращення культурної політики та підтримки культурної ідентичності в умовах воєнного стану. Умови воєнного стану ставлять перед культурною політикою нові виклики, які потребують швидкого реагування та адаптації. У цей період культура стає важливим інструментом зміцнення національної свідомості та підтримки морального духу населення. Ефективна реалізація поставлених завдань вимагає оновлення підходів до культурної політики, вдосконалення механізмів захисту та підтримки культурної спадщини, а також розробки стратегій, що відповідають сучасним викликам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук Т. Як театри і музеї волонтерять під час війни. [Електронний ресурс] / Т. Андрійчук // Ukraïner. – 18.09.2022. – URL: <https://ukraïner.net/volonterstvokulturnykh-zakladiv/>
2. Антонова Л. В., Гололобов С. М. Механізми реалізації державної політики цифрового розвитку у сфері музейної справи / Л. В. Антонова, С. М. Гололобов // Актуальні питання у сучасній науці, серія «Державне управління». - № 11(17). – 2023. – С. 241-258.
3. «Без стратегії нікуди». Фахівці й управлінці в культурі — про майбутнє МКІП і державну політику після відставки Ткаченка. Перша частина [Електронний ресурс] // Видання «Детектор брехні». – 28.07.2023. – URL: <https://detector.media/community/article/214828/2023-07-28-bez-strategii-nikudy-fakhivtsi-y-upravlintsi-v-kulturi-pro-maybutnie-mkip-i-derzhavnu-polityku-pislya-vidstavky-tkachenka-persha-chastyna/>
4. Большакова А. Держкіно, УКФ та телемарафон: як у бюджеті-2025 зменшили фінансування культури [Електронний ресурс] / А. Большакова // Українська правда. – 20.11.2024. – URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/byudzhet-2025-skilki-koshtiv-vidilili-na-kulturu-304947/>
5. Бородін О. Д., Дегтяр А. О. Основні складові механізму державного управління соціально-культурною сферою [Електронний ресурс] / О. Д. Бородін, А. О. Дегтяр // Інвестиції: практика та досвід. - № 7/2016. С. 109-113. – URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2016/21.pdf
6. Бюджет 2025 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2025-770
7. Валевський О. Л. Законодавче забезпечення державної культурної політики в сучасних умовах [Електронний ресурс] / О. Л. Валевський //

Стратегічна панорама. - № 2. – 2022. – С. 85-95. - URL: https://www.researchgate.net/publication/372987356_LEGISLATIVE_BACKGROUND_OF_STATE_CULTURAL_POLICY_IN_TIME_OF_WAR

8. Валевський О. Л. Функції культури у формуванні суспільної консолідації України: аналіт. Записка [Електронний ресурс] / О. Л. Валевський // Серія «Гуманітарний розвиток». – Київ: НІСД, 2019. – URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/les/201907/ANALIT%20VALEV-SKY%20HUMANE%20DEVELOPMENT%201%202019%201.pdf>

9. Валевський О., Литвиненко О. Ситуація у сфері культури: виклики та події [Електронний ресурс] / О. Валевський, О. Литвиненко. – Київ: НІСД, 2022. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/les/2022-04/kultura_vikliki.pdf

10. Веденєєв, Д. Становлення культурної дипломатії України як соціокультурного інституту / Д. Веденєєв // Зовнішні справи. – Том 31 (1-2). – 2021. – С. 15–21.

11. Гололобов С. М. Культурна дипломатія як складова державної політики у сфері культури на сучасному етапі українського державотворення / С. М. Гололобов // Публічне управління та регіональний розвиток: наук. журн. – Випуск № 18. – 2022. – С. 1057-1078.

12. Гололобов С. М., Шуляк С. О. Синергія цифрового та культурного просторів у формуванні державної політики у сфері культури [Електронний ресурс] / С. М. Гололобов, С. О. Шуляк // Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. - № 11. – 2024. – URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2024-11-02-11/2024-11-02-11>

13. Гололобов С. М., Мірзоян К. О. Сутність, моделі та етапи формування і реалізації державної політики у сфері культури в сучасній Україні / С. М. Гололобов, К. О. Мірзоян // Економіка, управління та адміністрування. – № 2(104). – 2023. – С.119–128.

14. Григоренко Г. Культурний фронт під час війни [Електронний ресурс] / Г. Григоренко // Вокс Україна. Аналітика, суспільство. – 06.12.2022. – URL: <https://voxukraine.org/kulturnyj-front-pid-chas-vijny>

15. Гриценко О. Економічні проблеми української культури / О. Гриценко // Культура й життя. – 1995. – № 15. – С. 2-3.

16. Гриценко О., Стріха М. Культурна політика України: короткий історичний огляд / О. Гриценко, М. Стріха // Культурна політика: методологічні, правові, економічні проблеми. Збірник праць – К.: УЦКД Мінкультури, 1995. – С. 5–26.

17. Деякі питання діяльності Міністерства культури та стратегічних комунікацій: Постанова Кабінет Міністрів України від 16 жовтня 2019 р. № 885. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/885-2019-%D0%BF#Text>

18. Дипломат з 33-річним досвідом. Що відомо про нового міністра культури Миколу Точицького та що від нього очікувати? [Електронний ресурс] // Журнал Forbes Ukraine. – 06.09.2024. – URL: <https://forbes.ua/lifestyle/diplomat-z-33-richnim-dosvidom-shcho-vidomo-pro-novogo-ministra-kulturi-mikolu-tochitskogo-ta-chogo-vid-nogo-ochikuyut-predstavniki-kreativnikh-industriy-06092024-23470>

19. Добровольська В.В. Державна політика в галузі культури України: стан та розвиток системи управління документацією : монографія / В. В. Добровольська ; М-во культури України, Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. –Київ : НАКККиМ, 2017. – 233 с.

20. Ешпл Майкл В. Культурна політика і освіта / М. В. Ешпл ; пер. з англ. : В. Василюк. – Київ : Веселка, 2002. – 158 с.

21. Ємельянов В. М., Гололобов С. М. Механізми реалізації культурної дипломатії в сучасних умовах / В. М. Ємельянов, С. М. Гололобов // Інвестиції: практика та досвід № 14/2024. – С. 192-200.

22. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 року. - [Електронний ресурс]. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

23. Жеребятнікова І. В., Потоцька Ю. І. Розвиток культурної політики сучасної України: соціально-філософський аспект [Електронний ресурс] / І. В.

Жеребятнікова, Ю. І. Потоцька // Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця. – Харків. – URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/21646/1/Zherebiatnikova-tezis2019.pdf>

24. Здіорук С. І. Культурна політика України: національна модель у європейському контексті : аналіт. доп. / С. І. Здіорук, О. М. Литвиненко, О. П. Розумна; за ред. С. І. Здіорука. – К. : НІСД, 2012. – 64 с.

25. Іванова Н. Правові аспекти збереження культурної спадщини в умовах війни [Електронний ресурс] / Н. Іванова, О. Пестрецова // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2022. – Вип. 64. – С. 28–42.

26. Ізоляція: з яких міжнародних організацій та програм вигнали росію після 24 лютого [Електронний ресурс] // Аналітичний портал «Слово і діло». – 18.11.2022. – URL:

<https://www.slovoidilo.ua/2022/11/18/infografika/polityka/izolyacziya-yakymizhnarodnyx-orhanizacij-ta-prohram-vyhnyaly-rosiyu-pislya-24-lyutoho>

27. Кара-Васильєва Т. В. Культурна спадщина України: дослідження, її стан у період новітніх викликів сучасності / Т. В. Кара-Васильєва // Вісник Національної академії наук України. – 2022. – № 7. – С. 42–46.

28. Кількість об'єктів культури, пошкоджених Росією, зросла до 3288 [Електронний ресурс] // Українська правда. – 05.11.2024. – URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/vid-rosiyskih-atak-postrazhdali-1179-kulturnih-ob-yektiv-v-ukrajini-minkult-304679/>

29. Копієвська О. Р. Культурна функція держави в контексті національного державотворення : монографія / О. Р. Копієвська. – К.: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2010. – 272 с.

30. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини від 16.11.1972 р. (ратифікована від 04.10.1988 р.) [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text

31. Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту: від 14.05.1954 р. Гаага. [Електронний ресурс]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU54K01U>

32. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

33. Концепція законодавчого забезпечення національної культурної політики України [Електронний ресурс]. – Київ, 2023. – 44 с. – URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32340.pdf>

34. Кравченко О. В. Типологізація культурної політики: Теоретичні альтернативи [Електронний ресурс] / О. В. Кравченко // Культура України. – Випуск 36. – 2012. – URL: https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/nauk_vid/rio_old_2017/ku/kultura36/05.pdf

35. Культура — один з інструментів Перемоги: у Києві відбулось обговорення майбутнього культурної сфери [Електронний ресурс] // Сайт Урядового порталу. 15.10.2024. – URL: https://www.kmu.gov.ua/news/kultura-odyn-z-instrumentiv-peremohy-u-kyievi-vidbulos-obhovorennia-maibutnoho-kulturnoi-sfery?utm_source

36. Культурні практики молоді України в умовах війни [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Українського культурного фонду. – 30.03.2023. – URL: https://uaculture.ucf.in.ua/texts/kulturni_praktyky_molodi/

37. Культурна спадщина та національна безпека : аналіт. доп. / [В. Потапенко, Ю. Тищенко, Ю. Каплан та ін.] ; за ред. В. Потапенка. – Київ : НІСД, 2023. – 58 с.

38. Купрійчук В. Державне управління у сфері охорони культурної спадщини в умовах воєнного стану 2022-2023 рр. / В. Купрійчук // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. – Випуск 45/2023. – С. 36-42.

39. Левченко Ю. І. Культурний спротив – складник сучасної війни: огляд 2022 року [Електронний ресурс] / Ю. І. Левченко // Культурологічний альманах. – Вип. 2, 2023. – С. 71-88. – URL:

<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/42406/Levchenko.pdf?sequence=1>

40. Лисенко О. Є. Феноменологія війни Росії проти України як об'єкт гуманітарних досліджень: за матеріалами доповіді на засіданні Президії НАН України 25 травня 2022 року / О. Є. Лисенко // Вісник Національної академії наук України. № 7. – 2022. – С. 85–98.

41. Маслікова І. Міжнародне співробітництво у сфері культури в умовах російсько-української війни: культурологічний аспект / І. Маслікова // Українські культурологічні студії. – № 1(12). – 2023. – С. 4-9.

42. Міжнародна співпраця. Європейська інтеграція [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства культури та стратегічних комунікацій України. URL: <https://mcsc.gov.ua/mizhnarodna-spivpratsia/yevropeyska-intehratsiia/>

43. Міністерство культури та стратегічних комунікацій України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – URL: <https://mcsc.gov.ua/>

44. Національні спільноти України у війні проти Росії [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Українського інституту. – 2023. – URL: <https://ui.org.ua/sectors/projects/national-communities-of-ukraine-in-the-war-against-russia/>

45. Нашу «Червону калину» співає весь світ. [Електронний ресурс] // Посилання на відео. – 2022. – URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gVPfHRh-4bg>

46. Охріменко М. Охорона культурної спадщини в умовах війни в Україні: законодавство та практичні аспекти реалізації / М. Охріменко // Preservation of cultural heritage. Text and image: essential problems in art history. – 2022.1(13). – С. 51-66.

47. Пашкевич І. Артисти, які виступили у метро під час війни: зірки продовжують підтримувати українців, виступаючи з благодійними концертами під землею [Електронний ресурс] / І. Пашкевич // Tochka.Net. –

2022. – URL: <https://glamurchik.tochka.net/ua/280572-artistykotorye-vystupili-v-metro-vo-vremya-voyny-video/>

48. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України від 27.01.1995 р. № 32/95-ВР. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text>

49. Про кінематографію: Закон України від 13.01.1998 р. № 9/98-ВР. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80#Text>

50. Про народні художні промисли: Закон України від 21.06.2001 р. № 2547- III. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2547-14#Text>

51. Про культуру: Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>

52. Про музеї та музейну справу: Закон України від 29.06.1995 № 249/95-ВР. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text>

53. Про театри та театральну справу: Закон України від 31.05.2005 р. № 2605-IV. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2605-15#Text>

54. Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні: Закон України від 06.03.2003 р. № 601-IV. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/601-15#Text>

55. Про медіа: Закон України від 13.12.2022 р. № 2849-IX. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#n2350>

56. Про засади державної мовної політики: Закон України від 03.07.2012 р. № 5029-VI. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17#Text>

57. Про охорону культурної спадщини: Закон України № 1805-III від 8 червня 2000 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>

58. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

59. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>

60. Про інформацію: Закон України № 2657-XII від 02.10.1992 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

61. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей: Закон України № 1068-XIV від 21.09.1999 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#Text>

62. Про Український культурний фонд: Закон України № 1976-VIII від 23.03.2017 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1976-19#Text>

63. Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.03.2024 р. № 243-р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/243-2024-%D1%80#Text>

64. Просяник О. П., Придятько С. М. Збереження та просування української культури в умовах війни / О. П. Просяник, С. М. Придятько // Молодіжна наукова ліга. Актуальні питання та перспективи проведення наукових досліджень. – Полтава, 2023. – С. 197-199.

65. Романенко В. Одесити рятують Дюка: обклали тисячею мішків з піском [Електронний ресурс] / В. Романенко // Українська правда. – 09.03.2022. – URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/9/7329769/>

66. Руйнування культурної спадщини України під час війни [Електронний ресурс] // Український погляд. – 27.11.2024. – URL:

<https://ukrpohliad.org/culture/rujnuvannya-kulturnoyi-spadshhyny-ukrayiny-pid-chas-vijny.html>

67. Семерин Х. Видавництва й бібліотеки України під час війни: втрати, виклики, дерусифікація [Електронний ресурс] / Х. Семерин // Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. – 11.11.2022. – URL: <https://dif.org.ua/article/vidavnitstva-y-biblioteki-ukraini-pid-chas-viyni-vtrati-vikliki-derusifikatsiya>

68. Співробітництво у сфері культури. Програма ЄС «Креативна Європа» [Електронний ресурс]. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobitnictvo/kulturne-spivrobitnictvo-kreativna-yevropa>

69. Стратегія Українського інституту на 2020–2024 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Українського інституту. – URL: <https://ui.org.ua/strategy2020-2024/>

70. Україна поруч [Електронний ресурс] // Google Arts & Culture. URL: <https://artsandculture.google.com/project/ukraine?hl=uk>

71. Український інститут [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – URL: <https://ui.org.ua/>

72. Український культурний фонд [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – URL: <https://ucf.in.ua/>

73. У Києві стартував VII Міжнародний форум «Креативна Україна». 2024 — Rethinking. Culture [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства культури та стратегічних комунікацій. – 19.03.2024. – URL: <https://mesc.gov.ua/news/u-kyievi-vidbuvsya-vii-mizhnarodnyj-forum-kreatyvna-ukrayina-2024-rethinking-culture/>

74. Українське радіо [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – 2022. – URL: <http://ukr.radio/>

75. Філатова О. Є. Культурна дипломатія України: досвід, проблеми та перспективи / О. Є. Філатова // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Питання політології» № 40. – 2021. – С. 50-57.

76. Філіна Т. Культурна політика держави в системі забезпечення культурних потреб людини / Т. Філіна // Грааль науки. - № 9. – 2021. – С. 444-448.

77. Фонд ALIPH та Україна посилять співпрацю у сфері захисту культурної спадщини [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства культури і стратегічних комунікацій. – 05.10.2023. – URL: <https://mcsc.gov.ua/news/fond-aliph-ta-ukrayina-posylyat-spivpracyu-u-sferi-zahystu-kulturnoyi-spadshhyny/>

78. Хливнюк Андрій. Ой у лузі червона калина [Електронний ресурс] // Посилання на Instagram-сторінку. – 2022. – URL: <https://www.instagram.com/p/Cae5TydPAxh/>

79. Черба В. М. Формування стратегічних механізмів державного управління сферою культури в Україні [Електронний ресурс] / В. М. Черба. // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2014. - № 3. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2014_3_4

80. Шевченко М. Культурна політика України в умовах євроінтеграції: дилеми та виклики / М. Шевченко // Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. - № 3. – 2019. – С. 215-224.

81. Шейко В. В епіцентрі уваги: підсумки 2022 року в культурній дипломатії [Електронний ресурс] / В. Шейко // LB.ua. – 30 грудня 2022. – URL: https://lb.ua/culture/2022/12/30/540637_epitsentri_uvagi_pidsumki_2022_roku.html

82. Шкурко М. Культурна дипломатія України під час війни [Електронний ресурс] / М. Шкурко. – С. 741-749. – URL: http://ud.gdip.com.ua/wp-content/uploads/2023/12/72_2023.pdf

83. Шостак В.М. Стратегія управління культурою: навчально-методичний комплекс із дисципліни / В. М. Шостак. – Луцьк: Вежа-Друк, 2016. – 20 с.

84. Шостак В. М. Культурна політика України та Європейського Союзу: відповідність змісту і перспективи реалізації / В. М. Шостак // Вісник

Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. – 2023. - № 1. – С. 81–86.

85. Як сфера культури підтримує Україну від початку війни [Електронний ресурс] // NV New Voice. – 2 грудня 2022 року. – URL: <https://life.nv.ua/ukr/lifestyle/kulturniyfront-yak-sfera-kulturi-pidtrimuye-ukrajinu-pid-chas-viyini-50279187.html>

86. Якісні культурні послуги в громаді: результати всеукраїнського опитування [Електронний ресурс] // Directspeech.News. Офіційні новини держави. – 17.10.2024 року. – URL: <https://directspeech.news/news/vidbuvsya-kruglii-stil-na-temu-yakisni-kulturni-poslugi-u-gromadax-rezultati-vseukrayinskogo-opituvannya>

87. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18.10.1907 року. – Гаага. - [Електронний ресурс]. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text

88. Blue Shield Statement on Ukraine [Електронний ресурс] // IFLA. – URL: <https://www.ifla.org/publications/blue-shield-statement-on-ukraine/>

89. Culture Fights Back [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Українського інституту. – 2023. – URL: <https://ui.org.ua/culture-fights-back/>

90. Edgar A. Key concept in cultural theory / A. Edgar, P. Sedgwick. – London - N.-Y. : McGrawHill, 1999. – 456 p.

91. The state of culture and creative industries during the war (research results) [Електронний ресурс] // Research results from the Ukrainian Cultural Foundation and the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. – 30 Вересня 2022 р. – URL: [https://ucf.in.ua/storage/docs/30092022/The%20state%20of%20culture%20and%20creative%20industries%20during%20the%20war%20\(1\)_302be11145579484968dafdf6551d1e0f9d53fc8.pdf](https://ucf.in.ua/storage/docs/30092022/The%20state%20of%20culture%20and%20creative%20industries%20during%20the%20war%20(1)_302be11145579484968dafdf6551d1e0f9d53fc8.pdf)

92. United24 [Електронний ресурс] // Офіційна фандрейзингова платформа України. Ініціатива Президента України. – 2022. – URL: <https://u24.gov.ua/uk>

93. UNESCO [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. URL: <https://www.unesco.org/uk>

94. Zerka P. Culture clash: Russia, Ukraine, and the fight for the European public / P. Zerka // European Council on Foreign Relations, 9 May. – 2023. – Available at: <https://ecfr.eu/publication/culture-clash-russia-ukraine-and-the-fight-forthe-european-public>